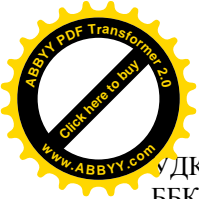

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Сумський державний педагогічний університет
ім. А. С. Макаренка
Інститут фізичної культури

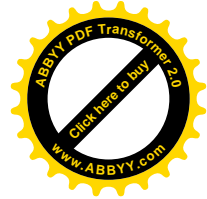
Кафедра спортивно-гуманітарних дисциплін,
економіки та туризму

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
ДО ВИКОНАННЯ КУРСОВИХ РОБІТ
З ДИСЦИПЛІНИ
«КРАЇНОЗНАВСТВО»

Суми
Видавництво СумДПУ ім. А. С. Макаренка
2011

УДК 338.483(076)
ББК 26.890р3:75.8р3
М 54

*Рекомендовано вченою радою Інституту фізичної культури
Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка*

Рецензенти:

М. О. Лянной – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри ТМФК СумДПУ ім. А. С. Макаренка;

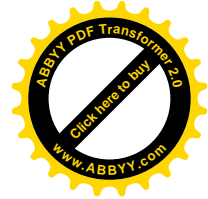
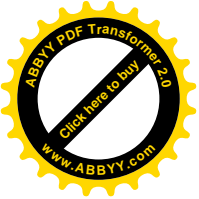
О. В. Колотуха – кандидат географічних наук, доцент кафедри географії і геоекології Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Вінніченка

М54 Методичні вказівки до виконання курсових робіт з дисципліни «Країнознавство» / [уклад. : І. С. Зігунова]. – Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2011. – 68 с.

Методичні вказівки мають на меті допомогти студентам у підготовці та написанні курсових робіт з дисципліни «Країнознавство». Навчально-методичне видання містить основні положення та загальні вимоги щодо змісту та правил оформлення курсової роботи, визначає етапи виконання дослідження, дає поради щодо добору та опрацювання літературних джерел, визначає методику туристської характеристики країни.

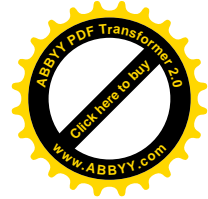
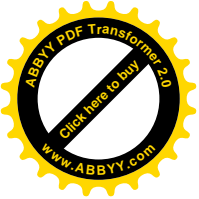
Рекомендовано для студентів II курсу денної форми навчання за напрямом підготовки „Туризм”.

УДК 338.483(076)
ББК 26.890р3:75.8р3

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1. Загальні вимоги до написання курсової роботи.....	5
2. Послідовність виконання дослідження.....	7
2.1. Підготовчий етап.....	8
2.2. Етап роботи над текстом.....	13
2.3. Заключний етап.....	19
3. Методика туристської характеристики країни.....	22
4. Правила оформлення курсової роботи.....	40
5. захист дослідження.....	52
Джерела інформації.....	53
Додатки.....	60

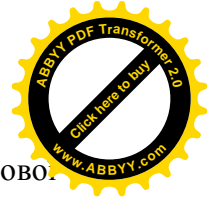
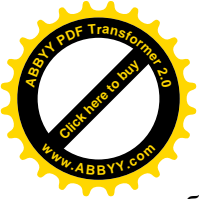

ВСТУП

Однією з важливих складових фахової підготовки спеціалістів туристської сфери є написання і захист курсової роботи. Навчальним планом напряму підготовки «Туризм» передбачено виконання студентами II курсу курсової роботи з дисципліни «Країнознавство». Курсова робота – це навчальне завдання для студента, який вже має певний досвід наукової діяльності, набутий у процесі роботи над рефератами, статтями чи творчими науковими роботами. Цей досвід дасть можливість студентам виконати самостійне дослідження, що за своїм змістом повністю відповідає науково-методичному пошуку.

Тематика курсових робіт має відповідати завданням навчальної дисципліни «Країнознавство» та тісно пов'язуватися з практичними потребами фаху менеджера з туризму. Тема роботи затверджується на засіданні кафедри, виконання та захист курсових робіт визначається графіком.

Курсова робота допоможе студентові систематизувати теоретичні знання, отримані в процесі вивчення «Країнознавства», перевірити якість цих знань; оволодіти первинними навичками проведення сучасних досліджень. Написання курсової роботи сприятиме формуванню у студента вміння складати спеціальну характеристику кожного з компонентів навколишнього середовища на території тієї чи іншої країни та розкривати особливості її складу, створюючи образ території, країни в цілому. Уже на цій першій спробі можна виявити здатність студента самостійно осмислити проблему, творчо, критично її дослідити; а також зібрати, проаналізувати та систематизувати літературні джерела; сформулювати висновки, пропозиції та рекомендації з предмета дослідження.

Студенту надається право обирати тему курсової роботи з числа визначених кафедрою або запропонувати свою тему з обґрунтуванням її розробки.

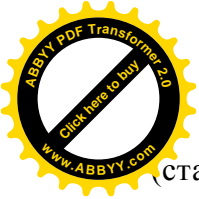
Текст курсової роботи можна використовувати для подальшого написання та оформлення реферату, статті, доповіді, тез доповіді та ін.

ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Першочергова вимога до курсової роботи з «Країнознавства» – її **науковість**. У зв'язку з цим студентам слід **творчо підходити** до дослідження країни (чи її регіону). Замість формального «перекачування» даних із Інтернету, необхідно навчитися отримувати необхідну інформацію із довідників, тематичних географічних карт, статистичних матеріалів, монографій, підручників та навчальних посібників, наукових статей, спеціалізованих Інтернет-сайтів. Науковість передбачає також уміння робити **узагальнення та висновки** на основі обраних результатів, що дають підстави для відповідних рекомендацій. Слід також **свідомо підходити** до відібраного матеріалу – вибирати головне та абстрагуватися від другорядного.

Характер роботи вимагає не лише розкриття проблеми на основі розгляду фактичних даних, а й **критичного аналізу** досліджуваного матеріалу. Необхідно намагатися не допускати попадання в роботу помилкових чи суперечливих відомостей (адже навіть авторитетні джерела, не говорячи вже про інші, можуть містити змістовні чи друкарські помилки).

Важливою вимогою до курсової роботи є **логічна послідовність** у викладанні матеріалу. Всі розділи повинні бути пов'язані між собою. Ілюстративний

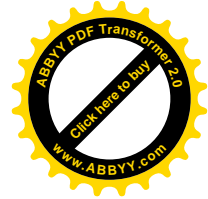
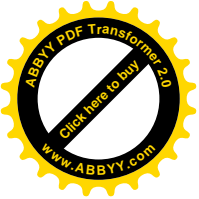
(статистичний) матеріал має виглядати логічним доповненням основного текстового викладу, не переобтяжуючи його надмірною деталізацією.

Обов'язковою вимогою є **самостійність** виконання курсової роботи. Використання літератури та інших джерел передбачає не механічне їх переписування, а цілеспрямований відбір фактичних даних з їх подальшим самостійним аналізом. Робота, що не спирається на відповідні джерела, а змістовно й текстуально їх повторює, повертається студентові для переробки.

Слід також мати на увазі, що туристська характеристика – це не довідник, що містить по можливості найбільший набір відомостей, а система даних про усі компоненти країни, які складають умови та передумови для організації та розвитку туризму на її території. У зв'язку з цим важливою вимогою до туристського вивчення країни є **системний підхід**, який засновується на дотриманні студентом стандартного плану туристської характеристики.

Курсова робота має відповідати також **критеріям грамотності та правильності оформлення**. Її текст повинен бути акуратно надрукованим, не містити орфографічних помилок та графічно нечітких ілюстративних матеріалів. Курсова робота виконується українською мовою й подається на захист у переплетеному вигляді.

Курсова робота має бути чітко структурованою з виділенням окремих її частин, абзаців, з нумерацією сторінок, правильним оформленням посилань, виносок, цитат, списку використаної літератури (не менше 20 джерел, переважно останніх років, з обов'язковими посиланнями на них у тексті роботи).

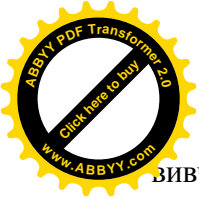
Структура курсової роботи.

- Титульна сторінка.
- Зміст.
- Вступ (формулювання проблеми, доведення її актуальності, відображення стану та ступеню розробки проблеми в науковій літературі, визначення теми; формулювання об'єкта, предмета, мети, завдань, методів дослідження; формулювання наукової новизни та практичної значущості; розкриття структури роботи, її основного змісту).
 - Основна частина (кількість розділів залежить від складності теми та специфіки змісту дослідження. Найбільш розповсюдженою є структура, яка складається з 2-3 розділів, кожний з яких містить декілька параграфів).
 - Висновки (повинні відповідати визначеним завданням дослідження).
 - Список використаних джерел (не менше 20 джерел).
 - Додатки (таблиці, схеми, джерела, з потреби).

ПОСЛІДОВНІСТЬ ВИКОНАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Рациональніше організувати роботу над курсовою роботою, правильно розподілити свій час, спланувати його, глибоко й своєчасно розробити вибрану тему допоможе **алгоритм написання курсової роботи**. Він дисциплінує виконавця, лімітує термін, відведений на вибір теми, підбір та аналіз літератури з теми дослідження, написання, оформлення та захист курсової роботи (див. додаток А).

Курсову роботу доцільно виконувати в такій послідовності: вибір теми – складання графіка виконання роботи – виявлення та вибір літератури за темою – обґрунтування теми, з'ясування об'єкта і предмета, визначення мети – складання попереднього плану та визначення завдань дослідження (підготовчий етап) –

вивчення та конспектування літератури з теми – написання тексту згідно з його структурою (етап роботи над текстом) – формулювання висновків – написання вступу та огляду літератури за темою дослідження – оформлення списку використаної літератури та додатків. Потім здійснюється літературне й технічне оформлення роботи, її рецензування науковим керівником, доопрацювання роботи з урахуванням рекомендацій керівника, остаточна редакція тексту, чистове оформлення роботи, підготовка до захисту й захист курсової роботи (заключний етап).

Розглянемо докладно етапи виконання курсової роботи.

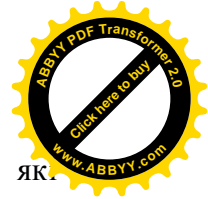
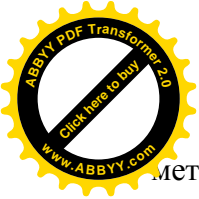
Підготовчий етап

Підготовчий етап починається з *вибору теми* курсової роботи та її осмислення. З переліку тем, запропонованих кафедрою, студент вибирає ту, при розробці якої зможе виявити максимум особистої творчості та ініціативи (див додаток Б).

З курсу «Країнознавство» пропонується *тематика курсових робіт з двох напрямків*:

- складання комплексної туристської характеристики країни світу;
- оцінка туристських ресурсів для цілей відповідного виду туризму на території країни світу.

Вибір країни та виду туризму відбувається за бажанням студента. Складання комплексної туристської характеристики будь-якої країни світу здійснюється з метою виявлення позитивних та негативних умов, які впливають на розвиток туризму. Для цього розглядаються географічні, природно-кліматичні, історико-культурні та соціально-економічні характеристики країни та аналізується їх вплив на розвиток туризму. Вивчення характеристик доцільно проводити згідно стандартного плану, який може коригуватися в залежності від специфіки країни (див. додаток В). Обов'язковим також є знання

методики вивчення кожного з компонентів країни, які складають умови чи передумови для організації та розвитку туризму на її території (див. розділ «Методика туристської характеристики країни»).

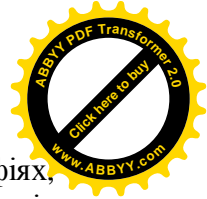
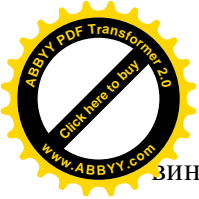
Тематика курсових робіт другого напрямку передбачає оцінювання туристських ресурсів для цілей відповідного виду туризму на території країни світу. Курсова робота має містити дві частини – теоретичну та практичну. Перша частина передбачає виявлення туристських ресурсів придатних для розвитку обраного виду туризму та його стан на території країни, друга – розробку програми тура. Виявлення туристських ресурсів рекомендується проводити після вивчення методики туристської характеристики країни.

Розробка тура відбувається шляхом послідовного виконання таких етапів роботи:

- визначення складу визначних пам'яток та інших туристських ресурсів;
- визначення строків мандрівки;
- визначення складу та кількості туристів;
- розробка маршруту екскурсії;
- визначення тривалості перебування у кожному пункті маршруту;
- визначення видів транспорту для внутрішньомаршрутних перевезень;
- визначення комплексу дозвільних заходів;
- визначення місця проживання групи.

У результаті студент повинен розробити програму туру.

Виконання дослідження неможливе без **виявлення і вибору літературних** джерел за темою. Для цього необхідно використовувати різні джерела пошуку: каталоги кафедр, бібліотека вищого навчального закладу, а також провідних наукових бібліотек міста, бібліотечні посібники, прикнижкові та пристатейні списки літератури,

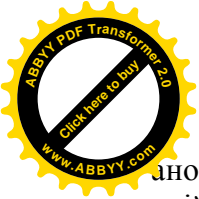
зиноски та посилання в підручниках, монографіях, словниках та ін., покажчики змісту річних комплектів спеціальних періодичних видань.

Під час пошуку джерел необхідно з'ясувати стан вивченості обраної теми сучасною наукою, щоб не повторювати в роботі загальновідомих істин, більш конкретно визначити напрями та основні розділи свого дослідження.

Бібліографічні виписування джерел краще робити на каталожних картках, щоб скласти з них робочу картотеку, яка, на відміну від записів у зошиті, зручна тим, що її завжди можна поповнювати новими матеріалами, контролювати повноту відбору літератури з кожного розділу курсової роботи, знаходити необхідні записи. Картки можна групувати в будь-якому порядку залежно від мети або періоду роботи над дослідженням.

У початковий період роботи над темою зручнішою за все є розстановка карток у єдиному алфавіті прізвищ авторів і назв видань. Можна згрупувати картки в картотеці з основних питань, які розкривають зміст теми курсової роботи. Тоді на каталожних роздільниках олівцем пишуть назви основних структурних частин дослідження: Вступ, Розділ (його назва), Висновки та ін. Картотека наповнюється картками відповідно до теми розділів і параграфів, що дозволить своєчасно звернути увагу на недостатню кількість матеріалу з того або іншого питання. Доцільно використовувати дублювання карток у різних розділах і параграфах, якщо в статті або монографії розкритий комплекс питань з теми дослідження.

Картки робочої картотеки використовують для складання списку літератури, тому бібліографічні описи на картках повинні бути повними. Окрім основних відомостей про видання на картках поміщають

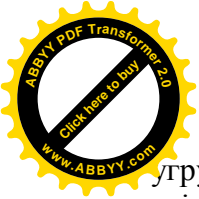

анотацію, а також шифр документа й назву бібліотеки, в якій він зберігається.

Складену з теми роботи картотеку необхідно дати на перегляд науковому керівнику, який порекомендує праці, що потрібно вивчити в першу чергу, а також ті, що слід виключити з картотеки або включити. Після узгодження з керівником наповнення картотеки встановлюється наявність необхідних видань в бібліотеках інституту та міста. Потім студент починає їх вивчення, переходячи до другого етапу роботи над дослідженням.

Тема повинна бути обов'язково осмисленою студентом, тільки це допоможе *обґрунтувати її вибір*, здійснити первинне формулювання проблеми, яка розв'язуватиметься – тобто надати опис проблеми, показати, чому й коли вона виникла, яка вона є; довести її актуальність, наукове, практичне, історичне значення (що буде якщо проблему не вирішувати).

Зміст предмету дослідження обумовлюється об'єктом і детермінується вимогами практики. Предмет дослідження – аспекти, властивості та відносини, які вивчає дослідження, а також та точка зору, під якою розглядається об'єкт. На відміну від об'єкту він може змінюватися (розширятися або поглиблюватися). Предмет не є тотожним об'єкту, оскільки об'єкт – це емпірично дана реальність, яка репрезентує певну складову об'єктивного світу, і на яку направлена пізнавальна або практична діяльність, тобто те, що вивчає або досліджує галузь науки. *Об'єктом* країнознавчого дослідження є середовище суспільного розвитку на територіях, які обкреслені державними або історико-географічними межами. Іншими словами, об'єктом є країни як основні одиниці сучасної соціально-політичної організації світу, а також їх значні частини (райони, штати, області, провінції також) і різні міждержавні регіональні та глобальні

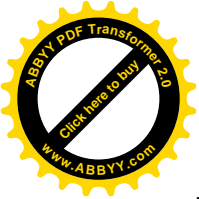

угруповання. Очевидно, що країни та регіони світу вивчають не тільки країнознавчі дослідження. Країни та регіони світу є об'єктом вивчення історичних, географічних, філософських, культурологічних, суспільствознавчих, філософських, туристських та інших досліджень. Кожне з них досліджує лише певну складову об'єкту, тобто його конкретні властивості, явища, процеси й відносини. Отже, та складова об'єкту дослідження, на яку найбільшою мірою направлено увагу тієї або іншої науки й називається її предметом.

Країнознавче дослідження в туризмі – це вивчення природи, населення в цілому та окремих народів країни, її історії та культури, особливостей політики, господарства та навколишнього середовища, тобто характеристик країни, що мають відношення до туризму. Таким чином, *предметом* є всі компоненти країни, які створюють умови й передумови для організації та розвитку туризму на її території. Під умовами розвитку туризму розуміється сукупність різноманітних форм природних і антропогенних дій, які суттєво впливають на розвиток туризму.

Мета (кінцевий результат) дослідження пов'язана з об'єктом і предметом дослідження, а також з кінцевим результатом і шляхами його досягнення. *Мета* країнознавчого дослідження передбачає створення комплексної туристської характеристики як сукупності умов і передумов організації та розвитку туризму в країні (або створення цілісного туристського образу країни).

Для цього необхідно виявити взаємозв'язки та взаємозалежність компонентів туристської характеристики, оскільки тільки їх поєднання, просторова композиція визначають своєрідність, специфіку «образу» країни в туризмі.

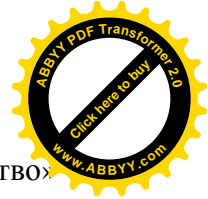
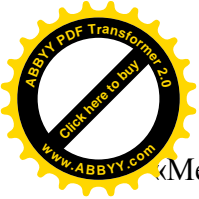
При складанні комплексної туристської характеристики країни використовується стандартний план, запозичений з комплексного країнознавства (вони різняться лише в деталях) (див. додаток В). За допомогою об'єднання пунктів стандартного плану **складається план** курсової роботи (див. додатки Д, Е).

Виходячи з визначених об'єкту, предмету та мети визначаються його **завдання** – локальні комплекси цілеспрямованих і взаємозв'язаних дій з реалізації мети (наприклад, виявити географічні умови розвитку туризму в країні; розкрити природничо-кліматичні умови розвитку туризму в країні; встановити соціально-економічні умови розвитку туризму в країні; проаналізувати статистику внутрішнього та міжнародного туризму в країні й т. ін.).

Етап роботи над текстом

Другий етап починається з **вивчення і конспектування літератури з теми** курсової роботи. Вивчення літератури необхідне починати з робіт присвячених теорії та методиці туристського вивчення країн. Найбільш повно відображають дану проблематику праці Д. С. Ушакова «Страноведение» і О. М. Сапожникової «Страноведение». Докладне вивчення цих навчальних посібників є запорукою вдалого досягнення мети курсової роботи. При їх вивченні особливу увагу студенту необхідно приділити виділенню характеристик тієї або іншої країни та впливу, який вони чинять на розвиток туризму.

У випадку якщо студент вже володіє знаннями щодо теорії та методики туристського вивчення країн й потребує лише їх актуалізації, достатньо звернутися до робіт таких авторів, як А. А. Романов «Страноведение»; Ю. Л. Кисильов, А. О. Яворська, Т. Т. Христов «Страноведение»; В. Ю. Воскресенський

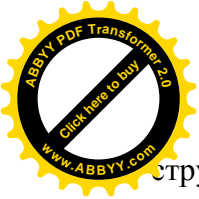

«Международный туризм»; «Туристське країнознавство» за ред. О. О. Любцевої.

При безпосередньому складанні туристської характеристики країни необхідно приділити увагу дослідженням, присвяченим економічній, соціальній і політичній географії світу (наприклад, Р. де Блій, Муллер Пітер «Географія: світи, регіони»; «Соціально-економічна географія зарубіжного світу» за ред. В. В. Вольського; В. І. Бутов «Экономическая и социальная география зарубежного мира и Р Ф» та ін.). Роботи цієї спрямованості містять достатньо інформації для виявлення географічних, природничо-кліматичних, соціально-економічних і історико-культурних характеристик, які впливають на розвиток туризму в країні. Необхідно підкреслити, що при роботі з вказаними джерелами студенту необхідно навчитися виділяти інформацію, яка особливо його цікавить, щоб не «захлинутися» у великому потоці матеріалу.

Виявити та проаналізувати статистичні дані щодо внутрішніх і міжнародних туристських потоків, охарактеризувати види туризму та основні туристські центри країни допоможе студентам спеціалізована література, яка містить інформацію щодо туристських характеристик країн світу (А. А. Романов, Р. Г. Саакянц «География туризма»; Є. О. Окладнікова «Международный туризм»; А. А. Глушко, А. М. Сазикін «География туризма»; Ю. Л. Кисильов, А. О. Яворска, Т. Т. Христов «Страноведение»; В. Ю. Воскресенський «Международный туризм»; А. Г. Філіпова «География туризма» та ін.), а також довідники та путівники, що містять різносторонні відомості про країни.

Починати ознайомлення з виданням потрібно з титульного листа, з'ясувавши, де, ким, коли воно було видано. Потрібно переглянути зміст, який розкриває

структуру видання, наповнення його розділів, звернутися до передмови, де розкриті призначення видання, завдання, поставлені в ньому автором.

Читаючи видання, потрібно уважно стежити за ходом авторської думки, вміти відрізнити головні положення від доказів. Часто статті з наукових збірок складні для сприйняття, тому необхідно їх читати кілька разів, намагаючись виділити головну ідею та аргументи, якими автор її доводить. З'ясувавши це, потрібно виписати всі необхідні цитати, цифри, факти, умови, аргументи, якими оперує автор, доводячи основну ідею.

Конспектуючи матеріал, слід постійно пам'ятати тему курсової роботи, щоб виписувати тільки те, що має відношення до неї. Виписувати цитати потрібно на одну сторону окремих листів паперу стандартного розміру, що допомагає краще орієнтуватися в накопиченому матеріалі, систематизувати його за темами та проблемами.

Після конспектування матеріалу необхідно перечитати його знову, щоб склалося цілісне уявлення про предмет вивчення. Щоб зібрати матеріал з одного питання разом, можна розрізати ті конспекти, де розглянуто декілька питань.

Правильна та логічна структура курсової роботи – це запорука успіху розкриття теми.

Процес уточнення структури складний і може продовжуватися протягом всієї роботи над дослідженням. Попередній план дослідження потрібно обов'язково показати науковому керівнику, оскільки може трапитися, що потрібно буде переписувати текст.

Готуючись до **викладу тексту курсової роботи**, доцільно ще раз уважно прочитати тему, яка повинна бути розкрита. Проаналізований і систематизований матеріал викладається відповідно змісту в вигляді окремих розділів

параграфів. Кожний розділ освітлює самостійне питання, а параграф – окрему частину цього питання.

Тема повинна бути розкрита без пропуску логічних ланок, тому починаючи працювати над розділом, потрібно відзначити його головну ідею, а також тези кожного параграфа. Тези необхідно підтверджувати фактами та думками різних авторів. Потрібно уникати безсистемного викладу фактів без достатнього їх осмислення та узагальнення.

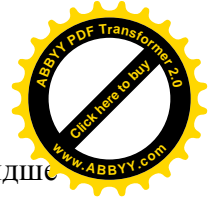
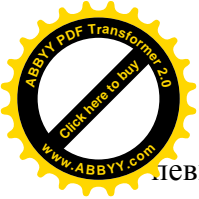
Думки повинні бути зв'язаний між собою логічно. Один висновок повинен не суперечити іншому, а підкріплювати його. Якщо висновки не будуть зв'язані між собою, текст втратить свою єдність. Один доказ повинен впливати з іншого. Для доказу кожного положення потрібно приводити аргументи, розташовуючи їх таким чином:

- *середній доказ – слабкий доказ – сильний доказ* або
- *сильний – слабкий – середній.*

До кожного розділу роботи необхідно зробити висновки, на основі яких формулюють загальні висновки до всієї роботи в цілому.

Оперативно й в повному об'ємі зібрати матеріал, узагальнити його та систематизувати допоможе оволодіння студентом основними методами дослідження. Країнознавство користується різноманітними **методами** – підходами, способами, операціями, які необхідно використовувати в певній послідовності для досягнення поставленої мети при вивченні явища або процесу. Правильний вибір методів дослідження обумовлює його ефективність. Країнознавство оперує як традиційними так і новими методами.

Широко використовується в туристсько-країнознавчих дослідженнях метод систематизації, який дає можливість прослідити в досліджуваних аспектах

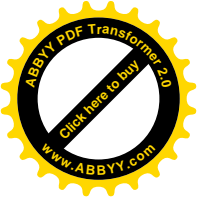

левну систему, прискорити вивчення країн, швидше виявити їх внутрішні закономірності. До основних прийомів систематизації, відносяться класифікацію (групування досліджуваних об'єктів за сукупностями або класами, які відрізняються між собою переважно кількісними показниками) та типологію (групування об'єктів за якісними ознаками).

Туристське дослідження вимагає опису, аналізу й уточнення понятійного апарату конкретної галузі науки. Термінологічний принцип припускає вивчення історії термінів і позначених ними понять, розробку або уточнення змісту та об'єму понять, їх місця в понятійному апараті теорії, на базі якої ґрунтується дослідження. Вирішити це завдання допомагає метод термінологічного аналізу та метод операціоналізації понять.

Накопичуючи та систематизуючи факти, потрібно вміти визначити їх достовірність і типовість, найістотніші ознаки для наукової характеристики, аналізу, порівняння. Аналіз зібраних матеріалів слід проводити в сукупності, з урахуванням всіх сторін туристської діяльності. Порівняльний аналіз допомагає виділити головне, типове в питаннях, які розглядаються, прослідити зміни, що відбулися, виявити закономірності, проаналізувати причини труднощів в їх функціонуванні, визначити тенденції й перспективи подальшого розвитку.

Загальнонауковими по суті є також кількісні методи: метод бальних оцінок (використовується при оцінюванні природно-ресурсного потенціалу території, аналізі екологічної ситуації в країні) і статистичний метод, який дає можливість оперувати різноманітною інформацією про соціально-економічні процеси в країні. У цьому випадку статистика є ефективним інструментом досліджень економічного та соціального стану певної території.

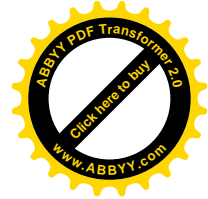
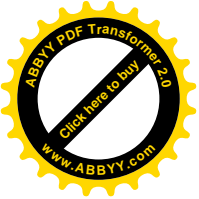
Традиційним для країнознавства є порівняльно-географічний метод, покликаний виявити найістотніші ознаки подібності та відмінності у всіх аспектах різних країн і регіонів. Не менше важливим для туристського країнознавства є картографічний метод, який припускає використання та створення карт.

Історичний метод ґрунтується на розумінні території, територіальних об'єктів як просторово-часової реальності. Багато рис сучасного вигляду тієї або іншої країни, своєрідність її традицій, мистецтва, мови, народної творчості визначаються особливостями її історичного розвитку. Тому історичний розділ став обов'язковою складовою частиною туристської характеристики, а використання понять, термінів і деяких методів історичного дослідження – необхідною складовою частиною туристського вивчення країни.

Останнім часом збільшується значення культурологічного методу, який придбав статус загальнонаукової методології. Цей метод завдяки широкій палітрі поняття культура та пізнавальним можливостям культурології, дає можливість досліджувати безліч природних, соціальних, екологічних, економічних, інформаційних і інших об'єктів як культурологічного феномену.

Таким чином, широке використання відомих у науці методів у цілому дасть можливість виконати основне завдання курсового дослідження: з'єднати роз'єднані знання в цілісну систему, вивести певну закономірність, створити образ, визначити тенденції та перспективи розвитку туризму в тій або іншій країні.

Найкращих результатів можна досягти при комплексному використанні цих методів, проте слід мати на увазі, що залежно від особливостей теми дослідження, специфіки предмету та конкретних умов окремі методи можуть набути домінуючого значення.

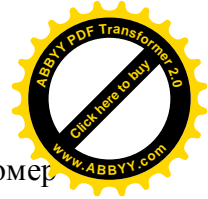
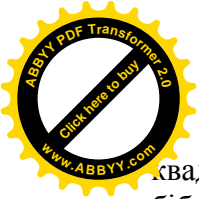
Заключний етап

На цьому етапі передбачається написання студентом вступу та висновків до курсової роботи, оформлення списку літератури та додатків, редагування тексту, його доробка з урахуванням зауважень наукового керівника, підготовка роботи до захисту.

Логічним завершенням курсової роботи є **висновки**. Головна їх мета – підсумки проведеної роботи. Висновки подаються в вигляді окремих лаконічних положень. Дуже важливо, щоб вони відповідали поставленим завданням. Основна вимога до заключної частини – не повторювати зміст вступу, основної частини роботи та висновків до розділів. Приклад написання висновків відображено у додатку Ж.

Вступ доцільно писати після того, як написана основна частина курсової роботи. У вступі обґрунтовується актуальність теми, яка вивчається, її практична значущість; визначаються об'єкт, предмет, мета та завдання дослідження; розглядаються методи, за допомогою яких воно проводилося; розкривається структура роботи, її основний зміст. Якщо студент вирішив не торкатися деяких аспектів теми, він повинен відзначити про це у вступі.

Обов'язковою частиною введення є **огляд літератури** за темою дослідження, в який включають найцінніші, актуальні роботи (10–15 джерел). Огляд повинен бути систематизованим аналізом теоретичної, методичної та практичної новизни, значущості, переваг і недоліків даних робіт, які доцільно згрупувати таким чином: роботи, які освітлюють історію розвитку проблеми, теоретичні роботи, які повністю присвячені темі, потім ті, що розкривають тему частково. В огляді не слід здійснювати повний бібліографічний опис публікацій, які аналізуються, достатньо назвати автора та назву, а поряд у

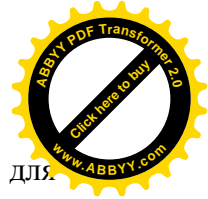
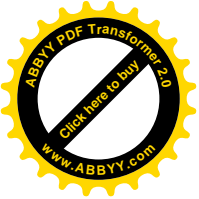
квадратних дужках проставити порядковий номер бібліографічного запису цієї роботи в списку літератури. Закінчити огляд потрібно коротким висновком про ступінь освітленості в літературі основних аспектів теми.

Список використаної літератури складається на основі робочої картотеки та відображає об'єм використаних джерел і ступінь вивченої досліджуваної теми, є «візитною карткою» автора роботи, його професійним обличчям, свідчить про рівень володіння навичками роботи з науковою літературою. «Список...» повинен містити бібліографічний опис джерел, використаних студентом під час роботи над темою. Мінімальна кількість використаних джерел дорівнює 20 найменуванням.

Літературне оформлення курсової роботи є важливим елементом її виконання й одним з багатьох чинників, на які зважає комісія при оцінюванні під час захисту. Перш за все звертається увага на змістовний аспект викладу матеріалу (логічність і послідовність, повнота та репрезентативність, тобто широта використання наукових джерел, загальна грамотність і відповідність стандартам і прийнятим правилам), а також на текст роботи, список літератури та додатки, на зовнішнє оформлення титульного листа.

Курсову роботу рекомендується виконувати спочатку в чорновому варіанті. Це дозволяє вносити в текст необхідні зміни та доповнення як за ініціативою самого автора, так і згідно з зауваженнями керівника.

Перш ніж представляти чернетку керівнику, потрібно ще раз переглянути, чи логічно висловлений матеріал, чи є зв'язок між главами та параграфами, або весь текст «працює» на головну ідею курсової роботи. Такий уявний структурний аналіз роботи допоможе краще побачити нелогічність в її структурі та змісті.

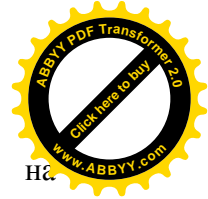
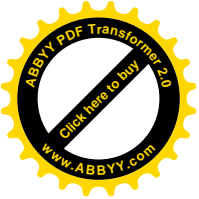
Оформляючи текст роботи, потрібно знайти час для повторного перегляду першоджерел. Це допоможе побачити все цінне, що було пропущено на початку вивчення теми, наштовхне на цікаві думки, поглибить розуміння проблеми.

Доцільно відкласти текст і повернутися до нього через деякий час, щоб подивитися на роботу очима сторонньої особи. Весь цей час не слід читати щось з теми роботи, але необхідно постійно думати над нею. У цей період, коли тема вивчена та викладена, з'являються власні думки, власна оцінка та розуміння проблеми – неодмінна умова поліпшення структури та змісту роботи.

Під час редагування тексту бажано прочитати роботу вголос, що дозволить побачити можливу непереконливість доказів і уникнути цього. Не потрібно боятися скорочувати написане – від цього текст тільки виграє. Під час підготовки чернетки слід ретельно відредагувати кожну пропозицію, звернути увагу на вибір необхідних формулювань, які б просто та чітко, коротко та доступно відбивали зміст викладених питань. Не варто користуватися складними синтаксичними конструкціями – вони часом слабо зв'язані між собою логічно та містять двозначні тлумачення.

У курсовій роботі необхідно прагнути дотримуватися прийнятої термінології, позначень, умовних скорочень і символів, не рекомендується вживати слова та вирази-штампи, вести виклад від першої особи: «Я спостерігав», «Я вважаю», «Мені здається», «На мою думку», «Ми одержуємо», «Ми спостерігаємо». Слід уникати в тексті частих повторень слів або словосполучень.

При згадуванні в тексті прізвищ (учених-дослідників, практиків) ініціали, як правило, ставляться перед прізвищем (А. Ю. Александрова, а не Александрова А. Ю., як це прийнято в списках літератури).

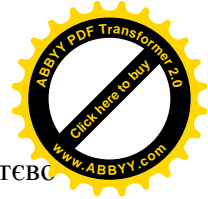
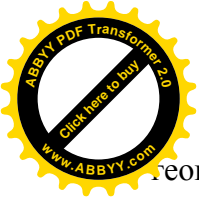

Чернетку курсової роботи потрібно писати на окремих листах паперу з однієї сторони з полями (приблизно шириною 3–4 см). Недотримання такої вимоги ускладнює внесення автором необхідних змін у текст, які можна зробити на полях або на зворотному боці листа. Тут же можуть бути зроблені зауваження або пропозиції керівником роботи. Бажано не відкладати оформлення чорнового варіанту роботи на останні дні встановленого терміну. Завдання студента – якомога раніше подати чернетку керівнику. Вважається нормою, коли курсова робота переробляється кілька разів. Навіть досвідчені автори неодноразово допрацьовують свої роботи.

МЕТОДИКА ТУРИСТСЬКОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ КРАЇНИ

Запорукою вдалого написання курсової роботи є дотримання плану комплексної туристської характеристики країни. Обов'язковим для студента є знання методики вивчення кожного з компонентів країни, які складають умови чи передумови для організації та розвитку туризму на її території. Необхідним є також розуміння та висвітлення їх впливу на стан та перспективи розвитку цієї сфери. Нижче будуть охарактеризовані опорні пункти туристського дослідження країни, відповідно до плану (див. додаток В).

1. Вивчення географічного положення (ГП) країни. Під географічним положенням розуміється відношення даної країни до будь-яких об'єктів, узятих зовні її території, які впливають на можливості розвитку туризму. Тільки одне знання ГП країни допоможе студенту зробити певні висновки про просторові взаємостосунки держави, його потенційні можливості на світовому туристському ринку. Розглянемо характеристики

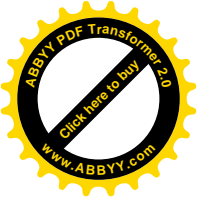

географічного положення країни, які найбільш суттєво впливають на розвиток туризму.

1.1. Положення об'єкту щодо основних ліній і точок на карті або на материку. Опис положення означає необхідність визначити власне місцезположення території країни. При цьому достатньо вказати істотні риси місцезположення, вказавши, наприклад, що країна розташована в помірних широтах уздовж східної околиці такого материка, або уздовж східного побережжя.

1.2. Коефіцієнт «компактності» країни – співвідношення площі держави та довжини її сухопутних кордонів. Ідеальний коефіцієнт компактності має держава, контури якої мають форму, близьку до круга. У цьому випадку відстані від географічного центру країни до її кордонів приблизно рівні, що дозволяє національній туристичній індустрії розробляти різні тури, а отже досягати певного ступеня конкурентоспроможності на світовому туристичному ринку (близькі до ідеальної форми території Чехії та Угорщини). Дане твердження підходить лише для тих країн, внутрішні території яких не пересічені природними перешкодами. У територіально крупних державах із довгими сухопутними кордонами розвивати туристичну індустрію в комплексі ніде не вдавалося.

Чим менше коефіцієнт компактності країни, тим сильніше її територія розтягнута або уздовж меридіанів (Бразилія, Аргентина, Мексика, Італія, Швеція, Фінляндія, Туніс), або паралелей (Росія, Туреччина, США, Канада). Країни, що мають меридіональну спрямованість знаходяться в більш виграшному положенні – у них більше виражена зміна ландшафтів і різноманітність кліматичних поясів, а, отже, вища туристична привабливість.

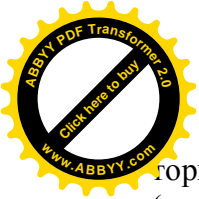
1.3. Довжина сухопутних кордонів країни. Чим довше сухопутний кордон, тим більша кількість переходів можна на ній організувати (це розширює пропускну спроможність національної туристичної індустрії), тим більше можливостей для розвитку прикордонної торгівлі й туризму (туризм з Німеччини до Польщі, Чехії, Австрії, Швейцарії, Франції; із США до Мексики; із Франції до Іспанії).

1.4. Економічний стан країн-сусідів. Наявність меж з економічно розвинутою державою (або такою, що стрімко розвивається) сприятиме зростанню в'їзного туризму (Китай – Росії, США – Мексика, Франція – Іспанія, Німеччина – Польща). Кордони ж з економічно слабкими країнами стимулюватимуть зворотний процес (виїзний туризм) з причини нерівномірної вартості туристичного обслуговування.

1.5. Транзитне положення країни, особливо між державами – крупними виробниками та споживачами певних видів товарів. У цьому випадку територія держави може використовуватися для активного транзиту вантажів, формуються міжнародні транспортні коридори як пасажирські, так і вантажні (Туреччина, Сінгапур, Єгипет, Панама).

1.6. Вихід території держави до моря. Наявність у держави виходу до морів, по акваторії яких прокладені найважливіші водні маршрути основна запорука успіху її економічного й туристичного розвитку.

1.7. Положення країни на карті світових сухопутних і повітряних транспортних коридорів. Сухопутними транспортними коридорами є осі економічного розвитку держав, уздовж яких сконцентрований їх промисловий, науковий і культурний потенціал. Практично все найбільш густо заселені території миру розташовуються в рамках сухопутних

торгових і пасажирських транспортних коридорів. Туризм (особливо, пізнавальний, діловий, видовищний і подієвий) розвивається переважно усередині цих транспортних коридорів. Повітряні транспортні коридори розповсюджені нерівномірно. На карті світу є держави, вельми віддалені від потоку повітряного транспорту в силу або специфіки свого географічного положення (Ісландія, Швеція, Австралія, Нова Зеландія), або економічних характеристик (держави Центральної Африки, Латинської Америки). Найчастіше туризм в таких державах (принаймні, в'їзний) розвивається недостатньо.

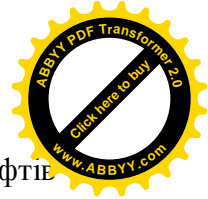
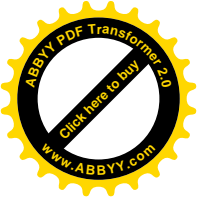
2. Територія та навколишнє середовище (простір) країни. Територія в даному випадку розглядається як площа (площина), а простір – як об'єм (як тривимірний простір), а решта всіх об'єктів і явищ розглядається усередині них. Розглянемо характеристики території та навколишнього середовища (простору) країни.

2.1. Склад території країни, тобто характеристика об'єктів на площині, поверхні Землі. Звичайна кожна держава має в своєму розпорядженні деяку частину території якого-небудь континенту або частини світу.

2.2. Структура території – адміністративно-територіальні одиниці країни. Якщо адміністративний розподіл дуже дрібний можна використовувати історико-географічний або просто перелічити крупні фізико-географічні об'єкти.

2.3. «Навколишнє середовище» або «простір». Необхідно звернути увагу на ступінь зміненої цього середовища людиною.

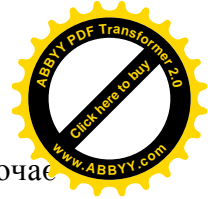
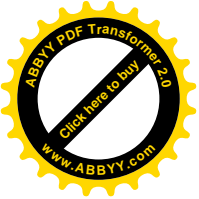
3. Природа країни. Природні умови та природні ресурси будь-якої країни є основною частиною потенціалу, що визначає можливості розвитку туризму. Розглянемо характеристики природи.

3.1. Ландшафти. Структура й типологія ландшафтів впливають на популярність в країні того або іншого виду туризму (пляжного, гірськолижного, екстремального, екологічного й т.д.) і визначають умови створення туристичної інфраструктури – можливість будівництва, підведення комунікацій, спорудження доріг і транспортних центрів. Нерівності рельєфу, велика кількість каньйонів, річок утрудняють доступ туристів до ресурсів, збільшують собівартість будівництва туристичних об'єктів, скорочують пропускну спроможність курортів і туристичних центрів.

При характеристиці ландшафту необхідно вказати **форми рельєфу що знаходяться на території, їх співвідношення по площі, й назви найбільш значних гір і рівнин.** Переважна кількість рекреацій розташована в районах стику ландшафтів різного типу. Так, на стику низько і середньогірського та приморського (приозерного) ландшафтів розташовуються в основному туристичні зони Європи, окремих країн Азії і Америки. У державах Африки і Близького Сходу активно використовується поєднання пустинного, низькогірського й приморського ландшафтів. Різкі ландшафтні відмінності формують у край високу естетичну значущість рекреацій (наприклад, гористі береги морів, або степ, що обривається в морі, або пустеля).

Не менш популярним у туризмі є і середньо- й високогірський ландшафт. Він використовується для лікувально-оздоровчого відпочинку, спортивного туризму, гірськолижного катання, спелеотуризму та альпінізму. Для лікувально-оздоровчого відпочинку найбільш сприятливим є крупногорбистий та грядковий рельєф, і пересічена місцевість. Для гірського туризму та альпінізму необхідний гірський рельєф: скелі, льодовики, сніжники. Ресурсами спелеотуризму є карстові ландшафти.

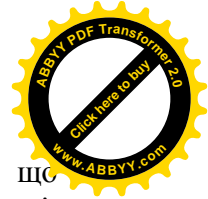
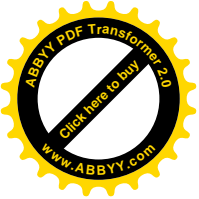

3.2. Водні ресурси. Характеристика вод включає розгляд *вод Світового океану, які омивають країну* (моря, океани, затоки або протоки) і *вод суші* (річки, озера, болота, підземні мінеральні води та грязі). При їх оцінці розглядаються умови підходу до води, наявність пляжної смуги, характер дна, швидкість течії (для річки), переважання слабого хвилювання на крупних водоймищах, температурний режим. Основним показником якості побережжя як туристичного ресурсу є пляжі.

Океани та моря мають досить велику площу акваторії, глибину та довжину берегової лінії, тому є найбільш сприятливими для розвитку пляжного туризму. Практично всі держави, що мають берегову лінію, ландшафт і природні особливості якої дозволяють розвивати пляжний відпочинок, активно залучені в туристичне виробництво (Іспанія, Італія, Греція, Туреччина, Таїланд, Єгипет, Бразилія).

У регіонах, позбавлених виходу до побережжя морів і океанів, може розвиватися пляжний туризм на берегах водосховищ, річок, озер, кар'єрів.

Річки, особливо широкі рівнинні, з регульованим або явно не вираженим характером зміни рівня води (регулярність повеней, повеней), пляжною смугою, низькою швидкістю течії і комфортним для організму людини температурним режимом води, можуть представляти можливості для розвитку традиційного пляжного, круїзного, екологічного і екстремального туризму. Для сплавів на човнах і плотах використовуються спокійні (сімейний відпочинок) або бурхливі (екстремальний сплав на каяках, плотах, байдарках і тому подібне) річки. Спортивні категорійні сплави на байдарках, каное, катамаранах і плотах проходять по річках, що відрізняється великою кількістю перешкод.

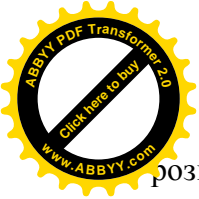

3.3. Клімат – головний компонент природи, що визначає можливості розвитку туризму в будь-якій країні. Клімат визначає попит. Різноманітність кліматичних умов – одна з головних причин різноманітності видів і напрямів туризму в даній країні. Починати характеристику слід з виявлення в яких (якому) кліматичних поясах розташована країна і які особливості їх розповсюдження по території. Якщо на території країни декілька кліматичних поясів, то доцільно вибрати найбільш сприятливий для туризму й спочатку дати характеристику цього поясу за планом: тип або типи клімату; дані про температуру, тиск, вологість, осідання, вітри; основні кліматичні явища; погода.

Відповідно до біокліматичного потенціалу проводиться зонування території за ступенем сприятливості (комфортності) для відпочинку. Виявляються зони оптимальної комфортності – сприятливої у всі сезони року з щадним і щаднотренувальним режимами зони комфортності з різним ступенем сприятливості в літній і зимовий періоди (щадний і дратівливий режими або переважання умов, які мають тренуючий вплив) і зони кліматичного дискомфорту, в яких у всі сезони року домінують дратівливі умови.

При зонуванні дуже важливо враховувати дискомфортні явища погоди – переохолодження й перегрів; надлишок і недолік УФ; мінливість погоди; духоту; гідротермічний дискомфорт; великі вітрові навантаження; тривалий туман; значні осідання; інтенсивну грозову діяльність. Ці явища фізіологічно шкідливі для організму людини. Вони перешкоджають проведенню більшої частини рекреаційних занять.

3.4. Природні зони. Набір і географія природних зон неповторювані в кожній країні, саме вони визначають «образ» і специфіку природи даної території, а значить особливості організації туризму. Для туризму інтерес представляють природні комплекси порівняно невеликих

розмірів, але для країнознавчої характеристики достатньо розглянути географію природних зон. Термін «природна зона» вживається для позначення природних комплексів на рівнинах і висотних поясів у горах. Комплексна туристська характеристика природної зони містить *опис рослинності, тваринного світу та території регламентованого доступу* (перелік мисливських і риболовецьких угідь, природних заповідників, пам'ятників природи, заповідних ділянок лісу, національних парків, заповідників). Назви ґрунтів доцільно приводити тільки в тих випадках, коли їх своєрідний колірний відтінок формує колористична різноманітність пейзажу.

4. Народонаселення країни. Населення, виступає одночасно як частина туристичного образу приймаючої держави, що безпосередньо впливає на туристичний продукт і як учасник туристичних обмінів, чинник, що формує попит на туристичному ринку.

4.1. Чисельний склад. Для країни-донора на туристичному ринку цей показник вельми важливий, з огляду на те, що він визначає максимальну ємкість туристичного попиту в країні. Логічно припустити, що ніж більшим населенням володіє країна, тим більше в абсолютному виразі кількість потенційних виїзних і внутрішніх туристів в ній. Безперечно, цей показник варто розглядати лише в сукупності з економічним рівнем розвитку держави.

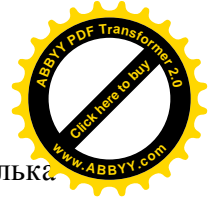
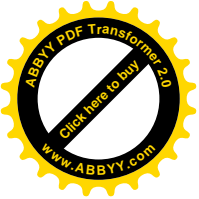
4.2. Якість життя. Чим вище рівень «якості» життя в країні, тим більш сприятливі умови для туризму. У країнах з низьким рівнем «якості» туризм, як правило, розвивається тільки в окремих анклавах і частіше як екзотичний туризм. Поєднання цього показника з чисельністю населення по-різному впливає на розвиток туризму в країні. Так, потенціал внутрішнього або виїзного

туризму в таких густо заселених країнах, як Нігерія, Бангладеш, Індонезія або Пакистан величезний, проте низький рівень життя більшості жителів обмежує його розвиток. За об'ємом попиту на внутрішньому туристичному ринку ці держави суттєво програють меншим за чисельністю населення, але більш високорозвинутим Німеччині, Великобританії або Італії. Основними показниками «якості» населення є середні розміри валового внутрішнього продукту (ВВП) і тривалість життя, додатковими – рівень освіти, стан здоров'я населення, його забезпеченість житлом, транспортом, рівень медичного обслуговування та ін.

4.3. Розміщення населення – це просторовий малюнок розподілу населення на певній території. Показником розміщення населення є **щільність населення** – кількість людей на квадратний кілометр. Чим вище щільність населення, тим вище рівень господарської освоєності, тим більшою кількістю трудових ресурсів володіє країна в кожному конкретному регіоні.

Низька щільність населення, наявність у країни величезних, практично не освоєних людьми районів, негативно впливає на розвиток туристичної індустрії. Окремі слабо заселені держави намагаються вирішити цю природну проблему шляхом, наприклад, розвитку екстремальних або екологічних турів, що припускають знаходження туристів далеко від цивілізації і звичної міської інфраструктури. Проте такий туризм не є масовим і його розвиток не дасть країні лідерства на світовій туристичній карті. Найпривабливіше туристичне виробництво в районах, що відрізняються високою і рівномірною щільністю населення.

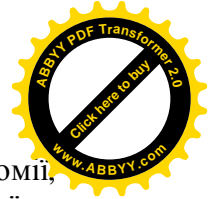
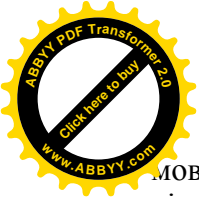
До теперішнього часу в світі склалися декілька ареалів підвищеної щільності населення: Східна, Південна та Південно-східна Азія, Західна та Східна Європа, Північний Схід Північної Америки. Але є величезні території з низькою густиною населення, наприклад, Африка, Латинська Америка, Австралія.

4.4. Відтворення населення. Студенту необхідно визначити який тип відтворення населення має місце в країні. Існує два типи відтворення населення. У країнах з першим типом відтворення населення (низька народжуваність і низький природний приріст) переважають представники більш літнього віку. Держави ж з другим типом (висока народжуваність і значний природний приріст) демографічно більш молоді, в їх структурі велика частка дітей і молоді.

Віковий склад населення безпосередньо позначається на розвитку туризму. Туризм, вимагаючи зміни місць, а отже, можливість випробування стресу, з одного боку, недозволена розкіш для людей літнього віку. З іншої, у молоді, яка тягнеться до нових відчуттів і практично завжди готова для нових випробувань може не бути необхідних для здійснення поїздок коштів, або вільного часу. Ці дві особливості в цілому зрівнюють одна одну. У державах з першим типом відтворення населення однаково добре розвинені як молодіжний, так і пенсійний туризм.

Впливає також вікова структура на туристичне виробництво. Враховуючи трудомісткість туристичного виробництва, його потреба в свіжій і молодій робочій силі, можна стверджувати, що в державах другого типу відтворення населення в цілому більш сприятливі умови для формування національної туристичної індустрії.

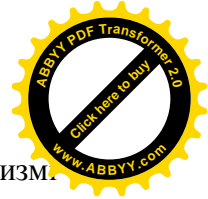
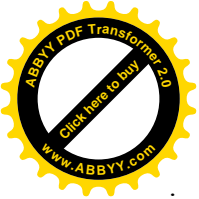
4.5. Національний склад. У характеристиці необхідно назвати, які народи (вказавши форму або тип спільності) проживають у країні й де само. Далі слід дати коротку характеристику кожного етносу, вказавши його

мову, релігію, форму державної або культурної автономії, відносини з центральною владою, особливості духовної та матеріальної культури, назвати головні культурно-історичні центри. На території багатьох країн досить «складний етнічний склад» населення, ареали розселення етносів часто мозаїчні, що сприяє туристичній привабливості регіону. Різноманіття етносів підсилює культурна різноманітність країни. Проте наявність на певній території декількох етносів може привести до національних конфліктів (як було в колишній Югославії), а це природно гальмує розвиток туризму.

4.6. Урбанізація. Студентам необхідно визначити долю міського населення серед загальної кількості. Високий рівень урбанізації – одна з основних передумов масових форм туризму. На карті світової урбанізації різко виділяються три основні регіони – США, Західна Європа, Японія; їх доповнюють досить дисперсно поширені по більшості районів центри з населенням понад 1млн жителів (в світі їх понад 300). У останні два десятиліття цю картину декілька змінила, могутня (хоча й менш включена в світові політичні, економічні й культурні зв'язки) агломерація в Східній і Південній Азії, країнах Латинської Америки й менше – Африки.

Міста зазвичай акумулюють об'єкти культурної спадщини, є транспортними вузлами, містять кваліфіковані робочі кадри, засоби зв'язку та розміщення, об'єкти харчування й т.д. У містах можуть бути розташовані крупні конгресно-виставкові центри, які створюють передумови для розвитку бізнес-туризму. Отже, процес урбанізації забезпечує як попит (жителі високоурбанізованих країн високо цінують відпочинок в територіях, що слабо торкнулися цивілізацією), так і пропозицію (за рахунок конкурентної міської інфраструктури) на туристському ринку.

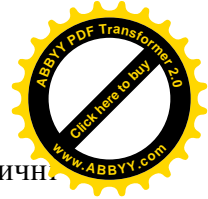
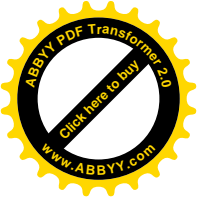
5. Історія країни. З погляду країнознавства в туризмі під історією розуміють знання про минулу соціальну дійсність, тобто відомості про події та звершення минулого суспільного життя народів, країн, видатних особистостей. Студентам слід стисло охарактеризувати історію країни. Це допоможе відстежити процес культурного, етнічного розвитку, державного будівництва і так далі. Завдання студента – «прив'язати» історичні події, персонажі до визначених культурно-історичних об'єктів (а, отже, ресурсам туризму), що збереглися до наших днів.

6. Культура країни. Дати повну туристську характеристику культури будь-якої країни не представляється можливим через складність проблеми. Тому в туристській характеристиці необхідно обмежитися її головними напрямками.

При характеристиці *художньої культури* слід вказати художні та архітектурні стилі, найбільш видатні будівлі та споруди (музеї, картинні галереї, замки, фортеці та форти, павільйони, храми, монастирі, житлові будинки), перерахувати найбільш відомих поетів, письменників, художників, філософів і мислителів країни. Можна вказати й на вплив діячів культури іншої країни.

Слід охарактеризувати й *етнографічну культуру* – сукупність традиційних форм господарювання, устроїв, звичаїв, традицій, мови, кухні, поселень, народної творчості й т.д.

Релігія є важливим самостійним компонентом культури будь-якого народу в будь-якій країні. Релігійні переконання часто роблять істотний вплив на решту всіх аспектів художньої культури. У історичному минулому цей вплив був значнішим, про що свідчать численні твори народної творчості та мистецтва. Характеристику релігій у будь-якій країні слід давати за таким планом: назвати всі релігії та вірування; показати вплив віри на інші компоненти та явища художньої культури.

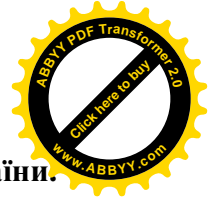
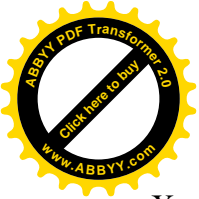

7. Політичні умови розвитку туризму. Політичні умови разом з іншими також грають важливу роль в розвитку туризму. Але їх місце в туристській характеристиці декілька скромніше: основні положення політики впливають головним чином тільки на організаційні й технологічні аспекти турбізнесу. Характеристика починається, як завжди, з **довідкових відомостей про державний лад країни**, тобто про форму правління та адміністративно-територіального устрою країни. Далі необхідно вказати, **чи є країна членом військово-політичних і (або) економічних союзів** і яких саме. Слід зазначити, до яких обмежень або нових можливостей в політиці країни приводить ця участь, у чому це виражається, як це впливає на туризм, а також яка зовнішня політика даної держави на світовій арені.

Далі слід розглянути **ряд питань внутрішньої політики**: внутрішньополітичний клімат у країні, особливості суспільно-політичної ситуації, наявність або відсутність внутрішніх конфліктів або розбіжностей (релігійних, етнічних, військово-політичних або соціальних), райони конфліктів або напруженості.

Важливо також знати і розповісти про настрої в суспільстві, про ступінь демократичності, терпимості цього суспільства по відношенню до інакодумців, іноземцям, про кримінальну обстановку в країні в цілому і про основні туристські райони і центри.

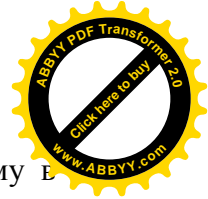
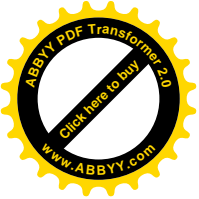
Потім треба перейти до розгляду питань **про державну політику у сфері туризму, про наявність національного (державного) законодавства і національної туристської адміністрації**. Але головну увагу слід приділити існуючим **програмам розвитку туризму**, пріоритетам в їх змісті, особливостям і географії їх реалізації. В кінці параграфа доцільно дати коротку **характеристику столиці**.

8. Економіка та інфраструктура країни.

Характеристику економіки необхідно розпочинати з *визначення ролі та значення економіки країни в світовому господарстві*: рівень економічного розвитку виражається пропорціями макрогалузевої структури, показниками внутрішнього валового продукту, рівня інфляції та ВВП. Далі потрібно стисло *перерахувати галузі спеціалізації в трьох основних сферах діяльності: сфері послуг, промисловості та сільському господарстві*. Списку галузей цілком достатньо для загального уявлення про рівень розвитку країни й її участь у світовому господарстві. Після загальної характеристики необхідно *перейти до визначення місця та ролі туризму в економіці країни*. Це може бути підтверджено показниками питомої ваги туризму в ВВП або ВНП, часткою зайнятих у сфері туризму. Кожна країна має свою спеціалізацію в світовому турбізнесі, тому необхідно вказати основні напрями спеціалізації та головні види діяльності (якщо вони є) даної держави в світовому туризмі. Решта питань, що стосується особливостей організації та практики туризму в країні, виходить за рамки загальної туристської характеристики й відноситься до кругу професійних питань. Тому, визначивши спеціалізацію країни в світовому туризмі, треба перейти до характеристики тих галузей, від яких залежить успішність турбізнесу. Це туристська інфраструктура – транспорт, сфера гостинності та громадського харчування. Основними розділами характеристики будь-якої галузі є: склад, рівень розвитку, види та якість послуг і географічні особливості розміщення.

9. Оцінка сучасного стану перспектив розвитку туризму в країні.

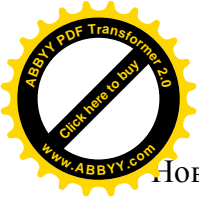
9.1. Статистика туризму. Статистика туризму в країні включає два основні розділи – *статистику туристських потоків* і *статистику туристських доходів і витрат*. Кожний з них необхідно характеризувати відповідно до розробленої системи показників. Найважливішими *показниками туристських потоків є кількість прибуттів (вибуттів) і тривалість перебування*. Під *кількістю прибуттів (вибуттів)* розуміється число зареєстрованих туристів, які прибули в країну (вибулих з неї) за певний період часу, звичайно календарний рік. Кількість прибуттів (вибуттів) служить основним показником, що характеризує туристський рух. Оскільки турист може відвідати декілька країн протягом року й навіть в ході однієї поїздки побувати в різних державах, фактично кількість туристів (вибуттів) менше кількості прибуттів. Прибуття (вибуття) враховуються в абсолютному значенні в вигляді числа поїздок за той або інший відрізок часу. Студенту необхідно скласти таблицю (діаграму) з вказівкою змін числа туристських прибуттів (вибуттів) до країни (з країни) за період з 1950 р. по сьогоднішній день. Проаналізувавши статистичні дані потрібно вказати наявні тенденції (до зростання або спаду) у розвитку туризму та виявити середні щорічні темпи приросту туристських прибуттів за даний період.

Абсолютні показники туристських потоків не дозволяють судити про рівень туристської активності окремої країни, оскільки вони залежать від загальної площі та чисельності населення. Тому для оцінки інтенсивності прибуттів (вибуттів) студент повинен використовувати *відносні показники*. *Інтенсивність прибуттів* визначається як кількість туристів на 1 жителя країни. Інтенсивність прибуттів можна оцінювати в відсотках, тобто з розрахунку на 100 чоловік населення приймаючої країни. У цілому по світу цей показник дорівнює 0,11

(11 %). По окремих регіонах і групах країн цей показник істотно відхиляється від середньосвітового значення. Якщо в Центральній Африці та Південній Азії він складає 0,005, то в Карибському басейні та Океанії не менше 0,4. Найвища туристська активність наголошується в Європі – понад 0,6. В окремих країнах розкид значень ще більший: у Китаї – 0,02, Франції – 1,3, Андоррі – 26. Аналогічним чином визначається **інтенсивність вибуттів**. Зручніше оцінювати виїзд у відсотках (на 100 жителів країни виїзду), оскільки це показує, яка частина її населення виїжджає. Для поїздок за кордон максимальні значення показника характерні для Північної і для Західної Європи – більше 70%. У деяких країнах (Німеччина, Нідерланди) інтенсивність вибуттів складає більше 100 %. Це означає, що частина туристів виїжджає два й більше разів на рік.

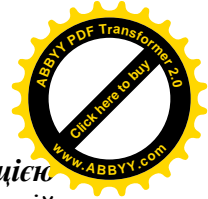
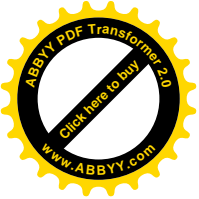
Інший показник у статистиці турпотоків – **тривалість перебування**. Він вимірюється кількістю ночівель, які здійснив турист. Тривалість перебування всіх туристів у країні протягом певного тимчасового періоду підраховується підсумовуванням кількості ночівель, які здійснили всі туристи. Загальна кількість ночівель – показник більш гнучкий, ніж кількість туристських прибуттів. Наприклад, Франція за прибуттями значно випереджає Іспанію, але тривалість перебування там туристів значно менше. У результаті Іспанія випереджає Францію і за кількістю ночівель і за доходами від туризму. Тому в туристській характеристиці країни студенту необхідно вказати **середню тривалість перебування одного туриста в країні**, оскільки цей показник, якісно характеризує тривалість відвідин. Залежно від тривалості перебування (числа ночівель) бажано виділити сегменти ринку подорожей, які домінують у країні. Середня тривалість перебування найзначніша для країн, віддалених від основних туристських ринків: Австралія – 24 ночівлі,

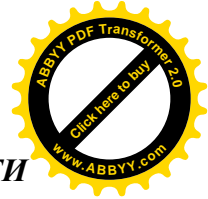
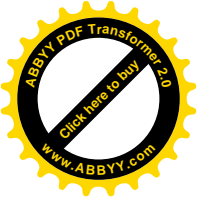
Нова Зеландія – 19. Для невеликих за площею країн, а також орієнтованих на діловий туризм, середня тривалість перебування складає мінімальну величину: Сінгапур – 3 дні, Гонконг – 3,9 днів.

У результаті аналізу показників туристських потоків студент повинен вказати домінуючий тип туризму в країні – внутрішній або міжнародний; в'їзний або виїзний.

У *статистиці туристських доходів і витрат* враховується сума грошей, увезених (вивезених) туристами при поїздках за кордон із туристською метою. Іноземні туристи, оплачуючи товари та послуги, забезпечують надходження валюти до бюджету приймаючої країни (туристський дохід) і тим самим активізують її платіжний баланс. Тому приїзд іноземних туристів отримав назву активного туризму. Навпаки, виїзд туристів зв'язаний з відтоком грошей з країни їх постійного мешкання (туристська витрата). Міжнародні платежі за туристськими операціями такого роду фіксуються в пасиві платіжного балансу країни – постачальника туристів, а сам туризм іменується пасивним. У ході написання курсової роботи особливу важливість має для студента підрахунок туристського сальдо, яке визначається як різниця між доходами та витратами в туризмі. На сьогоднішній день позитивне туристське сальдо мають країни з надходженням валюти, що перевищує витрати на міжнародний туризм (США, Франція, Китай). Негативне туристське сальдо характерне для країн — донорів міжнародного туризму, які поставляють на міжнародний туристський ринок численних мандрівників (Німеччина, Японія, Великобританія). Необхідно запам'ятати, що туристське сальдо світу дорівнює нулю, оскільки доходи та витрати туристів рівні.

9.2. Характеристика видів туризму за мотивацією та основних туристських центрів країни. У вітчизняній спеціальній літературі прийнято виділяти види туризму за комплексом ознак (мотив поїздки, технологія туристичних послуг, тип рекреаційних ресурсів). У міжнародній практиці значне місце займають лікувально-оздоровчий, спортивно-оздоровчий, пізнавальний, подієвий, діловий, науковий, релігійний, розважальний та круїзний види туризму, а також шоп-туризм. Студенту слід перерахувати найпоширеніші види туризму в країні й надати коротку характеристику кожного з них за таким планом: географія розповсюдження, основні туристські центри, особливості надання послуг.

ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Курсову роботу друкують на комп'ютері з одного боку аркуша білого паперу формату А4 (210х297 мм) з полуторним міжрядковим інтервалом.

Загальний обсяг курсової роботи складає 30-40 сторінок друкованого тексту без урахування списку використаної літератури та додатків. Значне перевищення встановленого обсягу може бути свідченням недостатнього орієнтування студента в матеріалі, його невміння відмежовувати головне від другорядного. У той самий час надто малий обсяг роботи не дозволяє з достатньою повнотою розкрити тему. Крім того, має бути витримане оптимальне співвідношення між структурними складовими роботи. Так, зокрема, сумарний обсяг вступу та висновків не повинен перевищувати п'ятої частини її загального обсягу. Текст курсової роботи необхідно друкувати, залишаючи поля: вгорі, внизу – 20 мм, з лівого боку – 30 мм, з правого боку – 15 мм. Абзац – 1,25. Шрифт – Times New Roman, кегль – 14. Шрифт друку повинен бути чітким, чорного кольору, середньої жирності. На другій сторінці курсової роботи подається зміст роботи. Наприклад:

ЗМІСТ

ВСТУП	3–5
РОЗДІЛ 1 НАЗВА РОЗДІЛУ.....	6–21
1.1. Назва параграфу.....	6–13
1.2. Назва параграфу.....	13–21
РОЗДІЛ 2 НАЗВА РОЗДІЛУ.....	22–37
2.1. Назва параграфу.....	22–29
2.2. Назва параграфу.....	29–37
ВИСНОВКИ.....	38–40
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	41–42
ДОДАТКИ.....	43–47

Заголовки структурних частин курсової роботи, а саме: «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ», «ДОДАТКИ» друкують великими літерами симетрично до тексту.

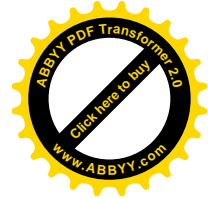
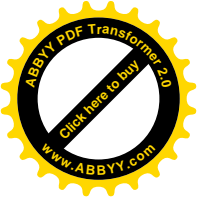
Заголовки підрозділів (параграфів) друкують з абзацу маленькими літерами (крім першої літери, яка друкується великою). Крапка в кінці заголовків не ставиться. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапками.

Відстань між заголовком структурних частин, підрозділів (параграфів) та текстом повинна дорівнювати 2-3 інтервалам. Кожну структурну частину роботи слід починати з нової сторінки.

Курсова робота починається з титульного аркуша, на якому вказуються:

- повне найменування вищого навчального закладу та кафедри, де виконується наукове дослідження;
- назва навчальної дисципліни;
- назва роботи;
- прізвище, ім'я та по батькові студента;
- вчене звання і науковий ступінь наукового керівника;
- місто та рік виконання роботи (зразок додається).

При друкуванні тексту слід чітко диференціювати тире та дефіс. Дефіс – це коротка риска (-), що вживається як знак переносу частин слова з одного рядка на інший або як з'єднувальна риска між словами, наприклад: «навчально-виховний процес». Тире (–) ставиться перед «це», перед узагальнюючим словом, що стоїть після однорідних членів речення, тощо, наприклад: «туризм – це».

Нумерація

Нумерація сторінок, розділів параграфів, таблиць подається арабськими цифрами без знака №.

Першою сторінкою курсової роботи є титульний аркуш, який включається до загальної нумерації сторінок, але номер сторінки (1) не ставиться. На наступних сторінках номер ставиться в правому верхньому куті сторінки без крапки в кінці.

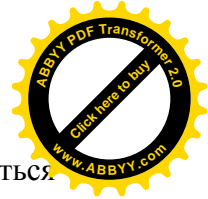
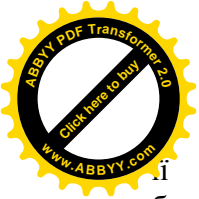
Вступ, висновки, список використаних джерел не нумерують. Тобто не можна друкувати «1. Вступ» або «б. Висновки». Всі аркуші, на яких розміщено структурні частини курсової роботи нумерують звичайним чином.

Номер розділу ставиться після слова «РОЗДІЛ», після номера крапка не ставиться (РОЗДІЛ 1). Заголовок розділу друкується з нового рядка великим літерами симетрично до тексту.

Параграфи нумерують у межах коленого розділу. Номер параграфу складається з номера розділу й порядкового номера параграфа, між якими ставиться крапка. В кінці номера параграфу теж ставиться крапка й далі, у цьому ж рядку, йде заголовок параграфу (Наприклад: 1.1. Географічне положення країни).

Якщо в тексті роботи використовуються ілюстрації (малюнки, графіки, схеми) та таблиці (а це необхідний елемент наукової праці), то вони подаються безпосередньо після тексту, де згадуються вперше. Якщо ілюстрація чи таблиця має розмір більший за формат А4, то її можна розмістити в додатках.

Ілюстрації позначають словом «Рис.» і нумерують послідовно в межах розділу (за винятком ілюстрацій, поданих у додатках). Номер ілюстрації складається із номера розділу та порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка. Наприклад: «Рис. 1.3» (третій рисунок першого розділу). Номер ілюстрації,

її назва та пояснювальний підпис розміщується безпосередньо під ілюстрацією.

Таблиці нумеруються послідовно (за винятком таблиць, поданих у додатках) в межах розділу. У правому верхньому куті над відповідним заголовком таблиці розміщується напис «Таблиця» із зазначенням її номера. Номер таблиці повинен складатися з номера розділу та порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка Наприклад: «Таблиця 1.2» (друга таблиця першого розділу).

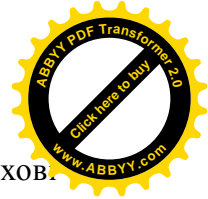
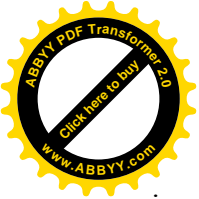
Якщо таблиця переноситься на наступну сторінку, то над таблицею пишеться «Продовження таблиці» і вказується її номер, наприклад: «Продовження табл. 1.2». Назви граф у таблиці пишуться з великої літери, підзаголовки – з маленької, якщо вони складають одне речення із заголовком. Якщо зони самостійні, то пишуться з великої літери. Висота рядків повинна бути не менше 8 мм.

Ілюстрації

Основними видами ілюстративного матеріалу в курсових роботах є: схема, фотографія, діаграма, графік. Ілюструють наукові роботи, виходячи з певного загального задуму, за ретельно продуманим планом, що допомагає уникнути ілюстрацій випадкових, пов'язаних із другорядними деталями тексту. Кожна ілюстрація має відповідати тексту, а текст – ілюстрації.

Номер ілюстрації та відповідну назву розміщують під малюнком. За необхідності ілюстрації доповнюють пояснювальними даними (підмалюнковий підпис).

У тому місці наукової роботи, де викладається тема, пов'язана з ілюстрацією, і де читачеві треба вказати на неї, розміщують посилання в вигляді виразу в круглих дужках, наприклад: (мал. 3.1) або зворот типу: «... як це видно з мал. 3.1» або «... як це показано на мал. 3.1».

У курсовій роботі слід застосовувати лише штрихові ілюстрації та оригінали фотознімків. Фотознімки розміром, меншим за формат А 4, наклеюють на стандартні аркуші білого паперу формату А 4.

Таблиці

Цифровий матеріал, як правило, повинен оформлюватися в вигляді таблиць.

Приклад побудови таблиці.

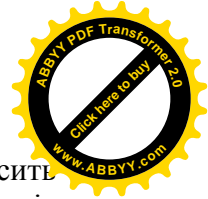
Таблиця (номер)

Головка		Назва таблиці				
						Заголовки граф
						Підзаголовки граф

Боковик (заголовки рядків) Графи (колонки)

Кожна таблиця повинна мати назву, яку розміщують над таблицею та друкують симетрично до тексту. Назву та слово «Таблиця» починають з великої літери. Назву наводять жирним шрифтом.

За логікою побудови таблиці її логічний суб'єкт, або підмет (позначення тих предметів, які в ній характеризуються), розміщують у боковнику, головці, чи в них обох, а не в прографці; логічний предикат, або присудок, таблиці (тобто дані, якими характеризується підмет) у прографці, а не в головці чи боковнику. Кожен заголовок над графою стосується всіх даних цієї графи, кожен заголовок рядка в боковнику – всіх даних цього рядка.

Заголовок кожної граfi в головці таблиці мусить бути по можливості коротким. Слід уникати повторів тематичного заголовка в заголовках граф, зазначення одиниці виміру в тематичному заголовку, винесення до узагальнюючих заголовків слів, що повторюються.

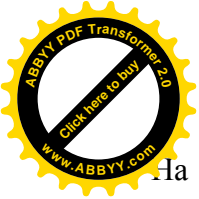
Боковик, як і головка, потребує лаконічності. Повторювані слова тут також виносять в об'єднувальні рубрики; загальні для всіх заголовків боковика слова розміщують у заголовку над ним.

У прографці повторювані елементи, які стосуються всієї таблиці, виносять у тематичний заголовок або в заголовок граfi; однорідні числові дані розміщують так, щоб їх класи збігалися; неоднорідні – посередині граfi; лапки використовують тільки замість однакових слів, які стоять одне під одним. Заголовки граф повинні починатися з великих літер, підзаголовки – з маленьких, якщо вони складають одне речення із заголовком, і з великих, якщо вони є самостійними. Висота рядків повинна бути не меншою від 8 мм. Графу з порядковими номерами рядків до таблиці включати не треба.

Таблицю розміщують після першого згадування про неї в тексті так, щоб її можна було читати без повороту переплетеного блоку роботи або з поворотом за стрілкою годинника. Таблицю з великою кількістю рядків можна переносити на наступну сторінку. При посиланні в тексті на таблиці слово «таблиця» пишеться скорочено, наприклад: «... в табл. 1.2».

Загальні правила цитування та посилання на використані джерела

У процесі написання наукової роботи студент повинен обов'язково посилатися на авторів і джерела, з яких запозичив матеріали або окремі результати. Посилання бажано робити на останні видання публікацій.

На більш ранні видання можна посилатися лише в тих випадках, коли праці, в яких міститься необхідний матеріал, не перевидавалися (праці відомих науковців).

Для підтвердження власних аргументів посиланням на авторитетне джерело або для критичного аналізу тієї чи іншої друкованої праці слід наводити цитати. Науковий етикет потребує точного відтворення цитованого тексту, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст, закладений автором. Використовувати цитати в тексті роботи доцільно тоді, коли є потреба порівняти погляди різних авторів з приводу одного й того ж питання. Текст, який цитується, береться в лапки й супроводжує посиланням на джерела. Посилання роблять і тоді, коли думка автора переказується.

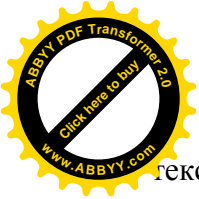
Загальні вимоги до цитування такі:

- текст цитати починається й закінчується лапками та наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, зі збереженням особливостей авторського написання. Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку. У цих випадках використовується вираз «так званий»;

- цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту та без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту й позначається трьома крапками. Вони ставляться в будь-якому місці цитати (на початку, всередині, наприкінці). Якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;

- кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело;

- при непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію

тексту, слід бути гранично точним у викладенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів;

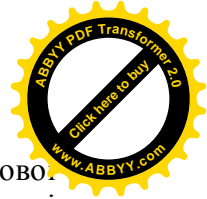
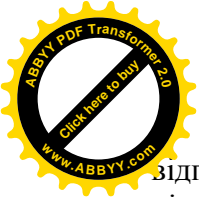
- якщо необхідно виявити ставлення автора наукової праці до окремих слів або думок із цитованого тексту, то після них у круглих дужках ставлять знак оклику або знак питання;

- коли автор наукової праці, наводячи цитату, виділяє в ній деякі слова, то робиться спеціальне застереження, тобто після тексту, який пояснює виділення, ставиться крапка, потім дефіс і вказуються ініціали автора, а весь текст застереження вміщується в круглі дужки. Варіантами таких застережень є: (курсив наш. – МХ.), (підкреслено мною. – МХ), (розбивка моя. – М.Х.).

Якщо використовуються матеріали з монографій, збірників статей, інших джерел із великою кількістю сторінок, тоді в посиланні треба точно вказати номери сторінок із джерела, на яке дається посилання в науковій роботі.

Посилання в тексті курсової роботи на джерела слід зазначати в квадратних дужках порядковим номером цього джерела за бібліографічним списком (списком використаної літератури) і відповідною сторінкою, наприклад: [9, с. 66]. Цей запис означає, що науковець посилається на роботу, яка значиться в списку літератури під номером 9, а матеріал взято зі сторінки 66 цього джерела.

Переказ думок ряду авторів оформляється зазначенням у квадратних дужках номерів їх праць у бібліографічному списку через крапку з комою. Наприклад, запис [4; 5; 7; 9] означає посилання на джерела під номерами 4, 5, 7, 9 у списку літератури. При роботі з науковими джерелами слід пам'ятати, що власне дослідження передбачає передусім критичний аналіз цих джерел, а не механічне переписування чужих думок без

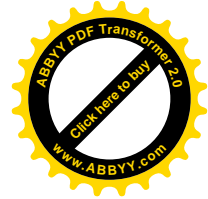
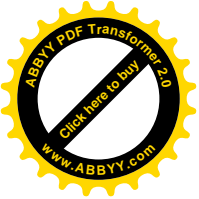
відповідних посилань. Саме критичний аналіз наукової літератури дає можливість визначити ще невивчені сторони наукової проблеми й точно окреслити завдання своєї роботи. Автор курсової роботи повинен вміти викласти свій погляд на шляхи вирішення обраної проблеми. При цьому він має показати вміння оперувати науковою термінологією, осмислювати ті наукові визначення, які найбільш точно характеризують проблему дослідження. Слід зауважити, що введення нових термінів потребує глибокого обґрунтування.

Вимоги до оформлення списку використаних джерел

Список використаних джерел – елемент бібліографічного апарату, який містить бібліографічні описи використаних джерел і розміщується після висновків.

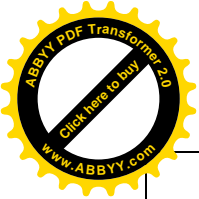
Джерела, що використані для написання наукових робіт, слід розміщувати в списку за алфавітним порядком прізвищ авторів (якщо авторів декілька, то прізвищ перших), а також заголовків праць. До списку літератури включаються всі публікації вітчизняних і зарубіжних авторів, на які є посилання в роботі. Джерела вказуються тією мовою, якою вони видані. Неприпустимим є переклад російських видань українською мовою. Література іноземними мовами наводиться в кінці списку використаної літератури. Відомості про джерела, що включені до списку, подаються згідно з вимогами державного стандарту з обов'язковим наведенням назв праць.

Бібліографічний опис оформлюється згідно з ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 „Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання”.

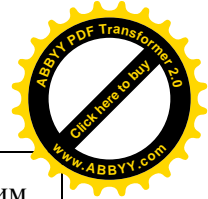
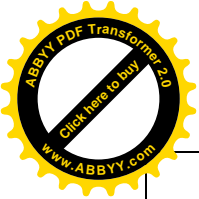

Зразки оформлення бібліографічного опису в списку джерел

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Книги: Один автор	Воскресенский В. Ю. Международный туризм: Учеб. пос. / В. Ю. Воскресенский. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2008. – 463с.
Два автори	Романов А.А. География туризма: Учеб.пособие. / А. А. Романов, Р. Г. Саакянц – М.: Советский спорт, 2002.т – 464с.
Три автори	Мальська М. П. Міжнародний туризм і сфера послуг: Підручник. / М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Н. М. Галич – К., 2008. – 661с.
Чотири автори	Фізична географія Української РСР : навч. посіб. для студ. геогр. спец. ун-тів і пед. ін-тів / [О. М. Маринич, А. І. Ланько, П. Г. Шищенко, М. І. Щербань] ; за ред. О. М. Маринича. – К. : Вища шк., 1982. – 208 с.
П'ять і більше авторів	Экономическая и социальная география стран ближнего зарубежья: пособие для вузов / [М. П. Раганова, В. Л. Бабурин, Г. И. Гладкевич и др.] – М. : Дрофа, 2005. – 576 с. : ил., 16 с., цв. вкл.
Стаття з журналу	Коваленко К. Туризму на Луганщині бути? / Ксения Коваленко // Наша газ. – 2008. – № 147 (2972). – С. 9.
Багатотомний документ	Максаковский В. П. Географическая картина мира: Учебн. пособие: у 2 кн. / В. П. Максаковский. – Ярославль, Верхневолжское книжное издательство, 1995. – Кн. II – 560 с.

Матеріали конференцій, з'їздів	Пазенок В. С. Туризмологія: концепти теорії туризму / В. С. Пазенок // Матеріали VII-х аспірантських читань [«Туризмологія: концепції та термінологічно-понятійний апарат»]. – К. : КУТЕП, 2006. – 185 с.
Перекладні видання	Дж. Кристофер Холлоуей. Туристический бізнес. / Дж. Кристофер Холлоуей, Дейл Тейлор. – К.: Знання, 2007. – 673с.
Словники, енциклопедії	Українсько-руський словар / [под ред. В.С. Ильїна]. – К. : 1965. – 275 с.
Тези доповідей	Литвин В. М. Втрати України в Другій світовій війні // Українська історична наука на сучасному етапі розвитку: II Міжнар. Наук. конгрес укр. істориків. Кам'янець-Подільський, 17-18 верес. 2003 р. – Кам'янець-Подільський; К.; Нью-Йорк; Острог, 2005. – Т. 1. – С. 23-36.
Дисертації	Бабарицька В. К. Територіальна організація комплексу міжнародного туризму України: Дис... канд. географ. наук: 11.00.02 / Київський ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 1997. – 194с. – укр.
Автореферати дисертацій	Гализдра А. С. Феномен туризма: соціально-філософський аналіз : автореф. дис. на получение науч. степени канд. филос. наук: спец 09.00.11 «Социальная философия и философия истории» / А. С. Гализдра. – Саратов, 2006. – 23 с.
Роботи іноземною мовою	Yearbook of Tourism Statistics. – 1995 – 1999. – WTO, Madrid, Spain, Vol. II. – 278p. Homans G. Social Behaviour as Exchange // American Journal of Sociology. - 2008. – Vol. 63. – P. 32-49.

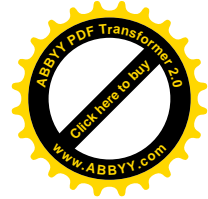
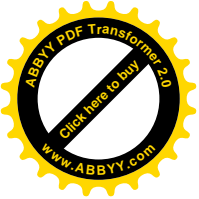

Посилання на Інтернет	Катарина. Філософія туризма. – Режим доступу до вид.: http://www.proza.ru/avtor/gachki .
--------------------------	---

В описах дозволені скорочення тільки таких міст: К. (Київ, Київ), М. (Москва), Л. (Ленінград), СПб (Санкт-Петербург), закордонних -Р. (Paris), L. (London), N.Y. (New York).

Додатки

У кінці наукових робіт розміщуються додатки в порядку появи посилань у тексті. Сюди можуть бути включені – таблиці, рисунки, графіки, текстова інформація. Додаток повинен мати заголовок, який друкується в правому верхньому куті малими літерами (перша – велика) із зазначенням його номера, але без знака №, наприклад: «Додаток А» чи «Додаток Б». Якщо до наукової роботи включено лише один. додаток, то слово «Додаток» подається без номера. У заголовку додатку не використовуються такі літери, як Є, І, Й. Посилатися в тексті на додаток можна в кінці речення.

ЗАХИСТ КУРСОВОЇ РОБОТИ

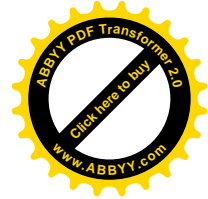
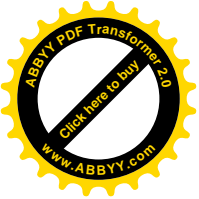
Після написання й належного оформлення курсової роботи студент здає її на кафедрі. Керівник пише відгук на курсову роботу. У разі необхідності робота повертається студентові на доопрацювання.

Курсова робота допускається до захисту при наявності позитивного відгуку на неї наукового керівника.

Під час захисту курсової роботи студент у своїй доповіді (8-10 хв.) інформує комісію про основні завдання дослідження з викладом загального змісту роботи та формулюванням висновків, окремо зупиняючись на вказаних керівником недоліках. Якщо студент не погоджується з деякими зауваженнями, він повинен навести вагомі аргументи на захист своєї точки зору. Доповідь студента його відповіді на запитання та зауваження членів комісії мають бути науково обґрунтованими.

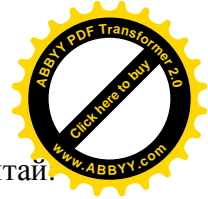
Остаточна оцінка курсової роботи вноситься комісією за результатами захисту й з урахуванням оцінки наукового керівника, вказаної в рецензії.

При незадовільній оцінці, комісією ухвалюється рішення про повторний захист або про зміну теми курсової роботи. Якщо студент не захистить курсову роботу з другої спроби, він підлягає відрахуванню з університету.

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

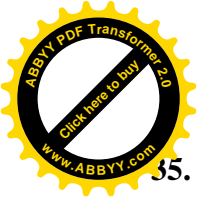
1. Александрова А. Ю. Международный туризм: Учебник / Александрова А. Ю. – М.: Аспект Пресс, 2004. – 470с.
2. Безуглий В. Економічна і соціальна географія зарубіжних країн: Навч.пос. для студентів ВУЗів. / В. Безуглий. – К.: ВЧ «Академія», 2005. – 704с.
3. Блїй Г. де. Географія: світи, регіони / Г. де Блїй, П. Муллер. – К.: Либідь, 2004. – 740с.
4. Бутов В. И. Экономическая и социальная география зарубежного мира и РФ: Учебно-справ. пособие. / В. И. Бутов. – М.: ИКЦ, «МарТ», 2006. – 208с.
5. Весь мир: Страны. Флаги. Гербы. – Мн.: Харвест, 2004. – 704с.
6. Воронкова А. Є. Міжнародна економіка: економіка організації: Навч. посібник. / А. Є. Воронкова, Л. В. Єрохіна, Рябченко А. І. – К., ВД Професіонал, 2006. – 352с.
7. Воскресенський В. Ю. Международный туризм: Учеб. пос. / В. Ю. Воскресенский. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2008. – 463с.
8. География туризма: Ученик / Под ред. А.Ю.Александровой. – М.: Аспект Пресс, 2008. – 529с.
9. Глушко А. А. География туризма. / А. А. Глушко, А. М. Сазыкин. – Владивосток, 2002. – 268с.
10. Голиков А. П. География мирового хозяйства. / А. П. Голиков. – К.: Центр «Учебная литература», 2008. – 192с.
11. Дехтяр В. Д. Основи спортивно-оздоровчого туризму. / В. Д. Дехтяр. – К.: Науковий світ, 2003. – 203с.
12. Драчева Е. Л. Страноведение – Италия, Германия, Финляндия: Учеб. пособие. / Е. Л. Драчева, А. О. Яворская, Т. Т. Христов. – М.: ООО «Книгодел»: МАТГР, 2007. – 308с.

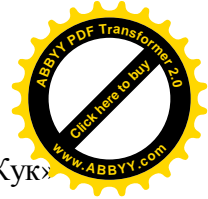
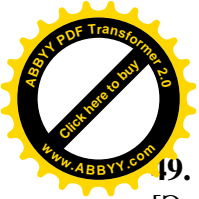
13. Кисилев Ю. Л. Страноведение – ОАЭ, Япония, Китай. Учеб. пос. / Ю. Л. Кисилев, А. О. Яворская, Т. Т. Христов – М.: ООО «Книгодел»: МАТГР, 2007. – 261с.
14. Косолапов А. Б. Теория и практика экологического туризма: Учеб. пособие. / А. Б. Косолапов. – М.: Аспект Пресс, 2005. – 240с.
15. Косолапов А. Б. Туристское страноведение. Европа и Азия: Уч.-практ. пособие. / А. Б. Косолапов. – М.: КНОРИС, 2005. – 400с.
16. Кусков А. С. Курортология и оздоровительный туризм. / А. С. Кусков. – Ростов н/Д:Феникс. 2005. – 286 с.
17. Кусков А. С. Основы курортологии: Учеб. пособие. / А. С. Кусков, Л. В. Макарецца. – Саратов: Книга, 2002. – 361 с.
18. Максаковский В. П. Географическая картина мира: Учебн. пособие: у 2 кн. / В. П. Максаковский. – М.: Дрофа, 2003. – Кн. I. – 467 с.
19. Максаковский В. П. Географическая картина мира: Учебн. пособие: у 2 кн. / В. П. Максаковский. – Ярославль, Верхневолжское книжное издательство, 1995. – Кн. II – 560с.
20. Масляк П. О. Країнознавство: Підручник. / П. О. Масляк – 2-е вид. – К.: Знання, 2008. – 292с.
21. Мироненко Н. С. Страноведение: Теория и методы: Уч.пособие для ВУЗов. / Н. С. Мироненко – М.: Аспект Пресс, 2001. – 268с.
22. Мальська М. П. Міжнародний туризм і сфера послуг: Підручник. / М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Н. М. Галич – К., 2008. – 661с.
23. Окладникова Е. А. Международный туризм. География туристских ресурсов мира: Учеб. пособие. / Е. А. Окладникова – М.,СПб.: ИФК Омега-Л; Учитель и ученик, 2003. – 384с.

24. Радионова А. И. Экономическая география: Учебно-справочное пособие. / А. И. Радионова – М., Московский лицей, 2003. – 496с.
25. Романов А. А. География туризма: Учеб.пособие. / А. А. Романов, Р. Г. Саакянц – М.: Советский спорт, 2002.т – 464с.
26. Самойленко А. А. География туризма: Учеб. пособие. / А. А. Самойленко. – Ростов н/Д: «Феникс», 2006. – 368с.
27. Сапожникова Е. Н. Страноведение: теория и методика туристского изучения стран: Учеб. пособие для высш.учеб. заведений. – 2-е издание. / Е. Н. Сапожникова. – М.: Изд-й центр «Академия», 2004. – 240с.
28. Социально-экономическая география зарубежного мира / Под ред. В. В. Вольского. – 2-е изд. – М.: Дрофа, 2003. – 560с.
29. Туристичне країнознавство: країни лідери туризму: Навч. посібник / Под ред. О. О. Любіцевої. – К.: Альтерпрес, 2008. – 436 с.
30. Холловой Дж. Кристофер. Туристический бизнес. / Дж. Кристофер Холловой, Нейл Тейлор. – К.: Знання, 2007. – 673с.
31. Христов Т. Т. Религиозный туризм: Учеб. пособие для высш.учеб. заведений. – 2-е издание. / Т. Т. Христов. – М.: Изд-й центр «Академия», 2005. – 288с.
32. Ушаков Д. С. Страноведение: учебное пособие. / Д. С. Ушаков. – М.: ИКЦ, «МарТ», 2007. – 256с.
33. Федотов Ю. Н. Спортивно-оздоровительный туризм: Учебник. / Ю. Н. Федотов, И. Е. Востоков. – М.: Советский спорт, 2002. – 364 с.
34. Филиппова А. Г. География туризма. / А. Г. Филиппова. – М.: Аспект Пресс, 2008. – 357с.

35. Щербакова С. А. Международный туризм: экономика и география: учеб. пос. / С. А. Щербакова. – М.: Фин. и стат., 2007. – 144с.
36. Экономическая, социальная и политическая география мира. Регионы и страны: учебник / Под ред. Лаврова С. – М.: Гардарики, 2003. – 928с.
37. Справочники, содержание разносторонние сведения о странах мира.
38. Yearbook of Tourism Statistics. – Madrid: WTO, 2006. – 30 p.
39. Tourism Highlights. – Madrid: WTO, 2007. – 12 p.
40. UNWTO World Tourism Barometer, volume 5. – No. 3 – December 2007. – 48 p.
41. Туристська бібліотека – все про туризм. [Электронный ресурс]. Режим доступа: www.tourlib.columb.net.ua.
42. Новини туриндустрії [Электронный ресурс]. Режим доступа: www.toursalon.kiev.ua
43. Всемирная туристская организация [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.world-tourism.org>
44. Всемирный совет по путешествиям и туризму [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.wttc.org>.
45. Европейская комиссия (содержит информацию о развитии туризма в Европе) [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.europa.eu.int/comm/index.htm>.
46. Гостиничная цепь «Хилтон Хоутелз Корпорейшн» [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.hilton.com>
47. Гостиничная цепь «Марриот Интернешнл» [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.marriott.com>
48. Гостиничная цепь «Аккор» [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.hotelweb.fr>

49. Американская туристская фирма «Томас Кук» [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.thomascook.co.uk>

50. Библиотека путешествий [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.travel-library.com>

51. Все о туризме, собрание статей о туризме и отдыхе, каталог статей [Электронный ресурс]. Режим доступа: © turtravel.net

52. Национальная библиотека Украины имени В.И. Вернадского [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.nbuv.gov.ua/eb/ep.html>

53. Библиотека научно-популярной литературы [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://nplit.ru/>

Україна

54. Державна туристична адміністрація України [Электронный ресурс]. Режим доступа: www.tourism.gou.ua

Італія

55. Туризм в Італії [Электронный ресурс]. Режим доступа: www.initali.com

56. Національне управління Італії по туризму [Электронный ресурс]. Режим доступа: www.enit.it

Єгипет

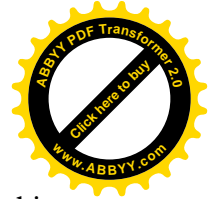
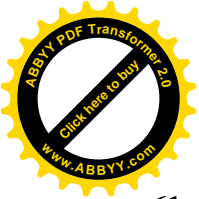
57. Міністерство туризму Єгипту [Электронный ресурс]. Режим доступа: www.touregypt.net

Франція

58. Посольство Франції в Україні [Электронный ресурс]. Режим доступа: www.ambafrance.kiev.ua

59. О Франции по-русски [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.infrance.ru>

60. FranceGuide (официальный сайт туризма на русск. яз.) [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://ru.franceguide.com>

Чехия

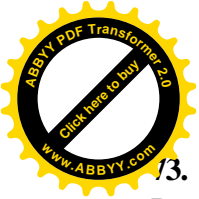
- 61.** Conception of Tourism Development in Czechia 2002–2006 [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.mmr.cz>
- 62.** Czech National Bank statistics [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.cnb.cz>
- 63.** Czech Statistical Office [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.czso.cz>
- 64.** Tourism in the Czech Republic — Basic Facts and Figures, 2003 [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.czechtourism.cz>

Китай

- 65.** China National Tourism Administration [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://old.cnta.gov.cn/lyen/index.asp>
- 66.** China National Tourist Office [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.cnto.org>
- 67.** Tun X. Marketing on China Outbound Tourism [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.ih-ra.com/events/congress/presentation/1>
- 68.** Travel China Guide [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.travelchinaguide.com/intro/index.htm>

Великобритания

- 69.** Министерство иностранных дел и Содружества [Электронный ресурс]. Режим доступа: www.fco.gov.uk
- 70.** Национальный совет по туризму Великобритании [Электронный ресурс]. Режим доступа: www.visitbritain.com
- 71.** Национальный совет по туризму Шотландии [Электронный ресурс]. Режим доступа: www.visitscotland.com
- 72.** Музеи Великобритании [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.mda.org.uk/vlmp>

73. Travel Trends: A Report on the 2005 International Passenger Survey – материалы с сайта Национальной статистической службы Великобритании [Электронный ресурс]. Режим доступа: www.statistics.gov.uk.

Япония

74. Japan-guide.com Website [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.japan-guide.com/e/e623.html>

75. Japan National Tourist Organization Website [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.jnto.go.jp>

76. Japan Tourism Marketing Co Website [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.tourism.jp/english/statistics>

77. Japan Tourism Policy Website, Ministry of Land, Infrastructure and Transport [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.mlit.go.jp/sogoseisaku/kanko/english/overview.html>

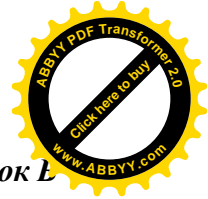
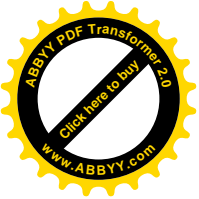

ДОДАТКИ

Додаток А

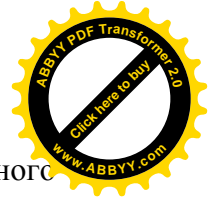
АЛГОРИТМ НАПИСАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

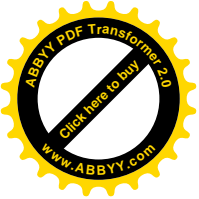
Перелік рекомендованих тем курсових робіт

1. Комплексна туристська характеристика Болгарії.
2. Комплексна туристська характеристика Угорщини.
3. Комплексна туристська характеристика Польщі.
4. Комплексна туристська характеристика Чеської республіки.
5. Комплексна туристська характеристика Росії.
6. Комплексна туристська характеристика України.
7. Комплексна туристська характеристика Австрії.
8. Комплексна туристська характеристика Великобританії.
9. Комплексна туристська характеристика Німеччини.
10. Комплексна туристська характеристика Іспанії.
11. Комплексна туристська характеристика Італії.
12. Комплексна туристська характеристика Франції.
13. Комплексна туристська характеристика США.
14. Комплексна туристська характеристика Канади.
15. Комплексна туристська характеристика Мексики.
16. Комплексна туристська характеристика Ізраїлю.
17. Комплексна туристська характеристика Туреччини.
18. Комплексна туристська характеристика Індії.
19. Комплексна туристська характеристика Китаю.
20. Комплексна туристська характеристика Японії.
21. Комплексна туристська характеристика Єгипту.
22. Комплексна туристська характеристика Австралії.
23. Оцінка туристських ресурсів для цілей лікувально-оздоровчого туризму на території Китаю.
24. Оцінка туристських ресурсів для цілей туризму з метою відпочинку та розваг на території Китаю.
25. Оцінка туристських ресурсів для цілей ділового туризму на території Китаю.
26. Оцінка туристських ресурсів для цілей ділового туризму на території Китаю.

27. Оцінка туристських ресурсів для цілей релігійного туризму на території Китаю.
28. Оцінка туристських ресурсів для цілей екологічного туризму на території Китаю.
29. Оцінка туристських ресурсів для цілей спортивного туризму на території Китаю.
30. Оцінка туристських ресурсів для цілей пізнавального туризму на території Китаю.
31. Оцінка туристських ресурсів для цілей навчального туризму на території Китаю.
32. Археологічні пам'ятки як об'єкт пізнавального туризму на території Єгипту.
33. Міста як центри пізнавального туризму на території Італії.
34. Бальнеологічні ресурси як основа лікувально-оздоровчого туризму на території Угорщини.
35. Бальнеологічні ресурси як основа лікувально-оздоровчого туризму на території Болгарії.
36. Релігійні особливості Ізраїлю як фактор розвитку туризму.
37. Релігійні особливості Італії як фактор розвитку туризму.

Студент може запропонувати власну тему за будь-якою країною світу або скомпонувавши такі її елементи, як види туристських ресурсів, вид туризму та країну чи її частину.

ПЛАН ТУРИСТСЬКОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ КРАЇНИ

1. Географічне положення країни.
 - 1.1. Назва (офіційне і неофіційне).
 - 1.2. Географічне положення.
2. Територія та навколишнє середовище країни.
3. Природа країни.
 - 3.1. Природа як умова розвитку туризму.
 - 3.2. Рельєф.
 - 3.3. Клімат.
 - 3.4. Води Світового океану і суші.
 - 3.5. Природні зони, рослинність і тваринний світ.
4. Народонаселення країни.
 - 4.1. Характеристика населення країни.
 - 4.2. Народи, раси, конфесії.
5. Історія країни.
6. Культура країни.
 - 6.1. Мистецтво як компонент культури.
 - 6.2. Релігія у сфері туризму.
 - 6.3. Етнографічна культура.
7. Політичні умови розвитку туризму.
8. Економіка та інфраструктура країни.
9. Оцінка студентом сучасного стану та перспектив розвитку туризму в країні.
 - 9.1. Статистика туризму.
 - 9.2. Характеристика видів туризму за мотивацією та основних туристських центрів країни.

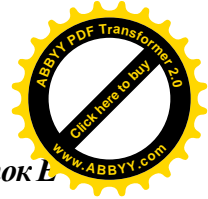
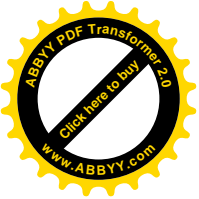

Додаток Д

(зразок оформлення змісту роботи з теми: «Комплексна туристська характеристика Китаю»)

ЗМІСТ

ВСТУП	3–5
РОЗДІЛ 1 ГЕОГРАФІЧНІ, ПРИРОДНИЧО-КЛІМАТИЧНІ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В КИТАЇ	6–17
1.1. Географічне положення країни	6–8
1.2. Територія країни. Її характеристики	8–10
1.3. Природа країни.....	10–12
1.4. Народонаселення країни.....	12–14
1.5. Політичні умови розвитку туризму.....	14–15
1.6. Економіка та інфраструктура країни.....	15–17
РОЗДІЛ 2 КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В КИТАЇ	18–26
2.1. Історія країни	18–22
2.2. Культура країни	22–26
РОЗДІЛ 3 СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В КИТАЇ	27–37
2.1. Статистика внутрішнього та міжнародного туризму	22–29
2.2. Характеристика видів туризму та основних туристських центрів.....	29–37
ВИСНОВКИ	38–40
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	41–42
ДОДАТКИ	43–47

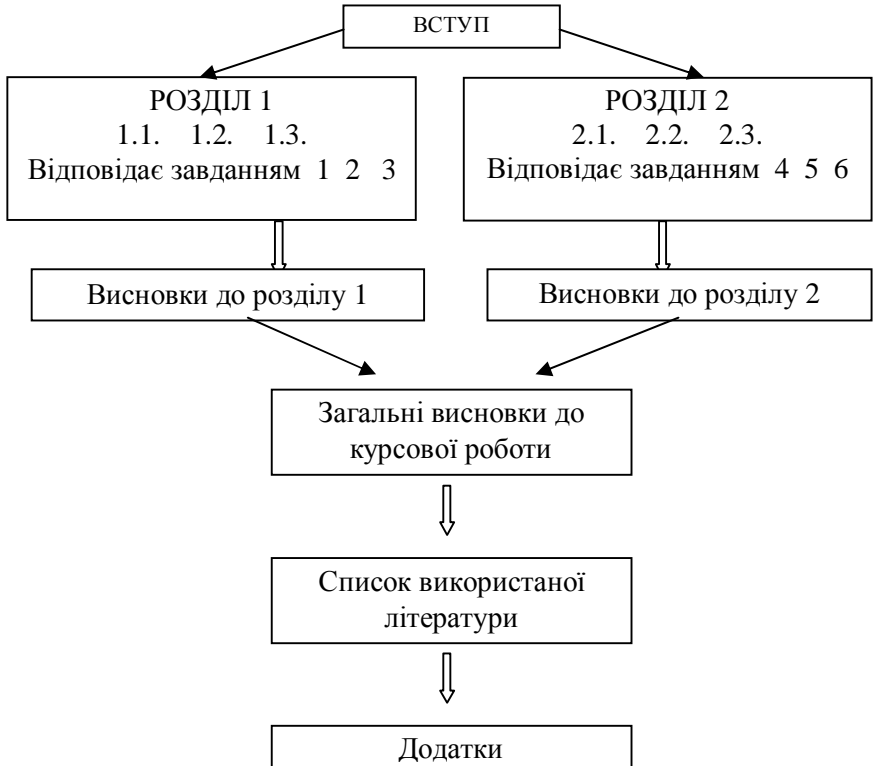
(зразок оформлення змісту роботи з теми «Оцінка туристських ресурсів для цілей лікувально-оздоровчого туризму на території Китаю»)

ЗМІСТ

ВСТУП	3–5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ	6–11
1.1. Специфіка лікувально-оздоровчого туризму.....	6–8
1.2. Види лікувально-оздоровчої діяльності.....	8–11
РОЗДІЛ 2 ТУРИСТСЬКІ РЕСУРСИ КИТАЮ ЯК ОСНОВА ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ	12–31
2.1. Природні ресурси.....	12–19
2.2. Історико-культурні ресурси.....	19–24
2.3. Інфраструктурні ресурси.....	24–29
2.4. Географія лікувально-оздоровчих курортів у країні.....	29–31
РОЗДІЛ 3 РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ В КИТАЇ	32–37
2.1. Аналіз існуючих пропозицій щодо лікувально-оздоровчого відпочинку в Китаї на туристському ринку України.....	32–34
2.2. Розробка маршруту та програми лікувально-оздоровчого туру в Китаї.....	34–37
ВИСНОВКИ	38–40
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	41–42
ДОДАТКИ	43–47

КОНТРОЛЬНА СХЕМА САМОПЕРЕВІРКИ ВИКОНАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Додаток 3

**Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Сумський державний педагогічний університет
ім. А. С. Макаренка
Інститут фізичної культури**

**Кафедра спортивно-гуманітарних дисциплін,
економіки та туризму**

Іванов Іван Петрович
студент II курсу денної форми навчання, 923 групи

КУРСОВА РОБОТА З ДИСЦИПЛІНИ « КРАЇНОЗНАВСТВО »

НАЗВА ТЕМИ

Науковий керівник
Зігунова Інна Сергіївна,
старший викладач

СУМИ – 2011

Навчальне видання

Укладач: **Інна Сергіївна Зігунова**

**Методичні вказівки з написання курсових робіт
з навчальної дисципліни «Країнознавство»**

за професійно-освітнім рівнем підготовки 6.140103 «Туризм»,
галузь знань «Сфера обслуговування»

Суми: Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2011 р.
Свідоцтво № 321 від 02.11.2000 р.

Відповідальний за випуск: **Ю. О. Лянной**
Комп'ютерний набір: **І. С. Зігунова**
Комп'ютерна верстка: **І. С. Зігунова**

Здано в набір 19.09.11. Підписано до друку 20.10.11.
Формат 60x84/16. Гарн. New Times. Друк. ризогр. Папір друк.
Умовн. друк. арк. 3,9. Обл.-вид. арк. 2,7. Тираж 50. Вид. № 65.

Видавництво СумДПУ ім. А. С. Макаренка
40002, Суми, Роменська, 87

Виготовлено у видавництві СумДПУ ім. А. С. Макаренка